

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1 (14. Jātaka-
aṭṭhakathā-1)

6. Το κεφάλαιο των έξι (6. Chakkanipāto)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1

6. Chakkanipāto

1. Avāriyavaggo

376. Avāriyajātakavaṇṇanā

Māsu kujjha bhūmipatīti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ titthanāvikaṃ ārabba kathesi. So kira bālo ahosi aññāṇo, neva so buddhādīnaṃ ratanānaṃ, na aññesaṃ puggalānaṃ guṇaṃ jānāti, caṇḍo pharuso sāhasiko. Atheke jānapado bhikkhu “buddhupaṭṭhānaṃ karissāmi”ti āgacchanto sāyaṃ aciravatītitthaṃ patvā taṃ evamāha “upāsaka, paratīraṃ gamissāmi, nāvaṃ me dehī”ti. “Bhante, idāni akālo, ekasmiṃ ṭhāne vasassū”ti. “Upāsaka, idha kuhiṃ vasissāmi, maṃ gaṇhitvā gacchā”ti. So kujjhitvā “ehi re samaṇa, vahāmi”ti therāṃ nāvaṃ āropetvā ujukaṃ agantvā heṭṭhā nāvaṃ netvā ulloḷaṃ katvā tassa pattacīvaraṃ temetvā kilametvā tīraṃ patvā andhakāraṇelāyaṃ uyyojesi. Atha so vihāraṃ gantvā taṃ divasaṃ buddhupaṭṭhānassa okāsaṃ alabhitvā punadivase satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā satthārā katapaṭisanthāro “kadā āgatosī”ti vutte “hiyyo, bhante”ti vatvā “atha kasmā ajja buddhupaṭṭhānaṃ āgatosī”ti vutte tamatthaṃ ārocesi. Taṃ sutvā satthā “na kho bhikkhu idāneva, pubbepesa caṇḍo pharuso sāhasiko, idāni pana tena tvaṃ kilamito, pubbepesa paṇḍite kilamesī”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā dīghamaddhānaṃ himavante phalāphalena yāpetvā loṇambilasevanatthāya bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase nagaraṃ bhikkhāya pāvisi. Atha naṃ rājaṅgaṇappattaṃ rājā disvā tassa iriyāpathe paṣīditvā antepuraṃ ānetvā bhojetvā paṭiññaṃ gahetvā rājuyyāne vasāpesi, devasikaṃ upaṭṭhānaṃ agamāsi. Tameṇaṃ bodhisatto “rañña nāma, mahārāja, cattāri agatigamanāni vajjetvā appamattena khantimettānuddayasampannena hutvā dhammena rajjaṃ kāretabba”nti vatvā devasikaṃ ovaḍanto -

1. “Māsu kujjha bhūmipati, māsu kujjha rathesabha;
Kuddhaṃ appaṭikujjhanto, rājā raṭṭhassa pūjito.
2. “Gāme vā yadi vāraññe, ninne vā yadi vā thale;
Sabbattha anusāsāmi, māsu kujjha rathesabhā”ti. - dve gāthā abhāsi;

1-2. Tattha raṭṭhassa pūjitoti evarūpo rājā raṭṭhassa pūjanīyo hotīti attho. Sabbattha anusāsāmiṃ etesu gāmādīsu yattha katthaci vasantopāhaṃ mahārāja, imāya eva anusīṭṭhiyā tamanusāsāmi, etesu vā gāmādīsu yattha katthaci ekasmimpi ekasattepi anusāsāmi. Māsu kujjha rathesabhāti evamevāhaṃ taṃ anusāsāmi, rañña nāma kujjhatuṃ na vaṭṭati. Kiṃkāraṇā? Rājāno nāma vācāvudhā, tesāṃ kuddhānaṃ vacanamatteneva bahū jīvitakkhayaṃ pāpuṇantīti.

Evam bodhisatto rañño āgatāgatadivase imā dve gāthā abhāsi. Rājā anusitṭhiyā pasannacitto mahāsattassa sataśassutṭhānakam ekaṃ gāṃavaram adāsi, bodhisatto paṭikkhipi. Iti so tattheva dvādasasamvaccharam vasitvā “aticiram nivutthomhi, janapadacārikam tāva caritvā āgamissāmī”ti rañño akathetvā uyyānapālam āmantetvā “tāta, ukkaṇṭhitarūposmi, janapadam caritvā āgamissāmi, tvaṃ rañño katheyyāsī”ti vatvā pakkanto gaṅgāya nāvātittam pāpuṇi. Tattha avāriyapitā nāma nāviko ahosi. So bālo neva guṇavantānam guṇam jānāti, na attano āyāpāyam jānāti, so gaṅgam taritukāmam janam paṭhamam tāretvā pacchā vetanam yācati, vetanam adentehi saddhim kalaham karonto akkosappahāreyeva bahū labhati, appam lābham, evarūpo andhabālo. Tam sandhāya satthā abhisambuddho hutvā tatiyam gāthamāha -

- 3.** “Avāriyapitā nāma, ahu gaṅgāya nāviko;
Pubbe janam tāretvāna, pacchā yācati vetanam;
Tenassa bhaṇḍanam hoti, na ca bhogehi vaḍḍhatī”ti.

Tattha avāriyapitā nāmāti avāriyā nāma tassa dhītā, tassā vasena avāriyapitā nāma jāto. Tenassa bhaṇḍananti tena kāraṇena, tena vā pacchā yāciyamānena janena saddhim tassa bhaṇḍanam hoti.

Bodhisatto tam nāvikam upasaṅkamitvā “āvuso, paratīram mam nehi”ti āha. Tam sutvā so āha “samaṇa, kiṃ me nāvāvetanam dassasī”ti? “āvuso, aham bhogavaḍḍhim atthavaḍḍhim dhammavaḍḍhim nāma te kathessāmī”ti. Tam sutvā nāviko “dhuvaṃ esa mayham kiñci dassatī”ti tam paratīram netvā “dehi me nāvāya vetana”nti āha. So tassa “sādhu, āvuso”ti paṭhamam bhogavaḍḍhim kathento -

- 4.** “Atiṇṇamyeva yācassu, apāram tāta nāvika;
Añño hi tiṇṇassa mano, añño hoti pāresino”ti. - gāthamāha;

Tattha apāranti tāta, nāvika paratīram atiṇṇameva janam orimatīre ṭhitaññeva vetanam yācassu, tato laddhañca gahetvā guttatṭhāne ṭhapetvā pacchā manusse paratīram neyyāsī, evam te bhogavaḍḍhi bhavissati. Añño hi tiṇṇassa manoti tāta nāvika, paratīram gatassa añño mano bhavati, adatvāva gantukāmo hoti. Yo panesa pāresī nāma paratīram esati, paratīram gantukāmo hoti, so atirekampī datvā gantukāmo hoti, iti pāresino añño mano hoti, tasmā tvaṃ atiṇṇameva yāceyyāsī, ayaṃ tāva te bhogānam vaḍḍhi nāmāti.

Tam sutvā nāviko cintesi “ayaṃ tāva me ovādo bhavissati, idāni panesa aññam kiñci mayham dassatī”ti. Atha nam bodhisatto “ayaṃ tāva te, āvuso, bhogavaḍḍhi, idāni atthadhammavaḍḍhim suṇāhī”ti vatvā ovadanto -

- 5.** “Gāme vā yadi vāraññe, ninne vā yadi vā thale;
Sabbattha anusāsāmi, māsu kujjhittha nāvikā”ti. - gāthamāha;

Itissa imāya gāthāya atthadhammavaḍḍhim kathetvā “ayaṃ te atthavaḍḍhi ca dhammavaḍḍhi cā”ti āha. So pana dandhapuriso tam ovādam na kiñci maññamāno “idaṃ, samaṇa, tayā mayham dinnaṃ nāvāvetana”nti āha. “Āmāvuso”ti. “Mayham iminā kammaṃ natthi, aññam me dehi”ti. “āvuso, idaṃ ṭhapetvā mayham aññam natthī”ti. “Atha tvaṃ kasmā mama nāvaṃ āruḥhosī”ti tāpasam gaṅgātīre pātetvā ure nisīditvā mukhamevassa pothesi.

Satthā “iti so, bhikkhave, tāpaso yaṃ ovādaṃ datvā rañño santikā gā mavaraṃ labhi, tameva ovādaṃ andhabālassa nāvikassa kathetvā mukhapothanaṃ pāpuṇi, tasmā ovādaṃ dentena yuttajanasseva dātabbo, na ayuttajanassā”ti vatvā abhisambuddho hutvā tadanantaraṃ gāthamāha -

- 6.** “Yāyevānusāsaniyā, rājā gā mavaraṃ adā;
Tāyevānusāsaniyā, nāviko paharī mukha”nti.

Tassa taṃ paharantasseva bhariyā bhattaṃ gahetvā āgatā pāpapurisaṃ disvā “sāmi, ayaṃ tāpaso nāma rājakulūpako, mā paharī”ti āha. So kujjhitvā “tvaṃ me imaṃ kūṭatāpasam paharituṃ na desī”ti utṭhāya taṃ paharivā pātesi. Atha bhattapāti pativā bhijji, tassā ca pana garugabbhāya gabbho bhūmiyaṃ pati. Atha naṃ manussā samparivāretvā “purisaghātakacoro”ti gahetvā bandhitvā rañño dassetuṃ. Rājā vinicchinitvā tassa rājānaṃ kāresi. Satthā abhisambuddho hutvā tamatthaṃ pakāsento osānagāthamāha -

- 7.** “Bhattaṃ bhinnaṃ hatā bhariyā, gabbho ca patito chamā;
Migova jātārūpena, na tenatthaṃ abandhi sū”ti.

Tattha bhattaṃ bhinnanti bhattapāti bhinnā. Hatāti pahatā. Chamāti bhūmiyaṃ. Migova jātārūpenāti yathā migo suvaṇṇaṃ vā hiraṇṇaṃ vā muttāmaṇiādīni vā madditvā gacchantopi attharivā nipajjantopi tena jātārūpena attano atthaṃ vaḍḍhetuṃ nibbattetuṃ na sakkoti, evameva so andhabālo paṇḍitehi dinnam ovādaṃ sutvāpi attano atthaṃ vaḍḍhetuṃ nibbattetuṃ nāsakkhīti vuttaṃ hoti. Abandhi sūti ettha abandhi soti evamattho daṭṭhabbo. Sa-oiti imesaṃ padānaṃhi sūti sandhi hoti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharivā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā nāviko idāni nāvikova ahosi, rājā ānando, tāpaso pana ahameva ahosinti.

Avāriyajātakavaṇṇanā paṭhamā.

377. Setaketujātakavaṇṇanā

Mā tāta kujjhi na hi sādhu kodhoti idaṃ satthā jetavane viharanto kuhakabhikkhuṃ ārabha kathesi, paccuppannavatthu uddālajātaka āvi bhavissati.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasiyaṃ disāpāmokkho ācariyo hutvā pañcasate māṇave mante vācesi. Tesam jetṭhako setaketu nāma udiccabrāhmaṇakule nibbattamāṇavo, tassa jātiṃ nissāya mahanto māno ahosi. So ekadivasam aññehi māṇavehi saddhiṃ nagarā nikkhamanto nagaraṃ pavisantaṃ ekaṃ caṇḍālaṃ disvā “kosi tva”nti pucchitvā “caṇḍālohamasmī”ti vutte tassa sarīraṃ paharivā āgatavātassa attano sarīre phusanabhayena “nassa, caṇḍāla, kāḷakaṇṇī, adhovātaṃ yāhī”ti vatvā vegena tassa uparivātaṃ agamāsi. Caṇḍālo sīghataraṃ gantvā tassa uparivāte aṭṭhāsi. Atha naṃ so “nassa kāḷakaṇṇī”ti suṭṭhutaṃ akkosi paribhāsi. Taṃ sutvā caṇḍālo “tvaṃ kosi”ti pucchi. “Brāhmaṇamāṇavohamasmī”ti. “Brāhmaṇo hotu, mayā pana puṭṭhapaṇhaṃ kathetuṃ sakkhissasī”ti. “Āma, sakkhissāmī”ti. “Sace na sakkosi, pādantarena taṃ gamemī”ti. So attānaṃ takketvā “gamehī”ti āha.

Caṇḍālaputto tassa kathaṃ paraṃ gāhāpetvā “māṇava, disā nāma katarā”ti

pañhaṃ pucchi. “Disā nāma puratthimādayo catasso disā”ti. Caṇḍālo “nāhaṃ taṃ etaṃ disaṃ pucchāmi, tvaṃ ettakampi ajānanto mama sarīre pahaṭavātaṃ jigucchasi”ti taṃ khandhaṭṭhike gahetvā onametvā attano pādantarena gamesi. Māṇavā taṃ pavattiṃ ācariyassa ācikkhiṃsu. Taṃ sutvā ācariyo “saccaṃ kira, tāta, setaketu caṇḍālenāsi pādantarena gamito”ti? “Āma, ācariya, so maṃ caṇḍāladāsiputto disā mattampi na jānāsi”ti attano pādantarena gamesi, idāni disvā kattabbaṃ assa jānissāmīti kuddho caṇḍālaputtaṃ akkosi paribhāsi. Atha naṃ ācariyo ‘tāta, setaketu mā tassa kujjhi, paṇḍito caṇḍāladāsiputto, na so taṃ etaṃ disaṃ pucchati, aññaṃ disaṃ pucchi, tayā pana diṭṭhasutaviññātato adiṭṭhāsutaviññātameva bahutara”nti ovaḍanto dve gāthā abhāsi -

8. “Mā tāta kujjhi na hi sādhu kodho, bahumpi te adiṭṭhamassutañca;
Mātā pitā disatā setaketu, ācariyamāhu disataṃ pasatthā.
9. “Agārino annadapānavatthadā, avhāyikā tampi disaṃ vadanti;
Esā disā paramā setaketu, yaṃ patvā dukkhī sukhino bhavanti”ti.

8-9. Tattha na hi sādhu kodhoti kodho nāma uppajjamāno subhāsita dubbhāsitaṃ atthānatthaṃ hitāhitaṃ jānituṃ na detīti na sādhu na laddhako. Bahumpi te adiṭṭhanti tayā cakkhunā adiṭṭhaṃ sotena ca assutameva bahutaraṃ. Disatāti disā. Mātāpitāro puttānaṃ purimataraṃ uppannattā puratthimadisā nāma jātāti vadati. Ācariyamāhu disataṃ pasatthāti ācariyā pana dakkhiṇeyyattā disataṃ pasatthā dakkhiṇā disāti buddhādayo ariyā āhu kathenti dīpeti.

Agārinoti gahaṭṭhā. Annadapānavatthadāti annadā, pānadā, vatthadā ca. Avhāyikāti “etha deyyadhammaṃ paṭiggaṇhathā”ti pakkosanakā. Tampi disaṃ vadantīti tampi buddhādayo ariyā ekaṃ disaṃ vadanti. Iminā catupaccayadāyakā gahaṭṭhā paccaye apadisitvā dhammikasamaṇabrāhmaṇehi upagantabbattā ekā disā nāmāti dīpeti. Aparo nayo - ye ete agārino annapānavatthadā, tesaṃ chakāmasaggasampattidāyakaṭṭhena uparūpari avhāyanato ye avhāyikā dhammikasamaṇabrāhmaṇā, tampi disaṃ vadanti, buddhādayo ariyā uparimadisāṃ nāma vadantīti dīpeti. Vuttampi cetaṃ -

“Mātā pitā disā pubbā, ācariyā dakkhiṇā disā;
Puttadārā disā pacchā, mittāmaccā ca uttarā.

“Dāsakammakarā heṭṭhā, uddhaṃ samaṇabrāhmaṇā;
Etā disā namasseyya, alamatto kule gihī”ti.

Esā disāti idaṃ pana nibbānaṃ sandhāya vuttaṃ. Jātiādinā hi nānappakārena dukkhena dukkhitā sattā yaṃ patvā niddukkhā sukhino bhavanti, esā eva ca sattehi agatapubbā disā nāma. Teneva ca nibbānaṃ “paramā”ti āha. Vuttampi cetaṃ -

“Samatittikaṃ anavasesakaṃ, telapattaṃ yathā parihareyya;
Evaṃ sacittamanurakkhe, patthayāno disaṃ agatapubba”nti.

Evaṃ mahāsatto māṇavassa disā kathesi. So pana “caṇḍālenamhi pādantarena gamito”ti tasmaṃ ṭhāne avasitvā takkasilaṃ gantvā disāpāmomkhācariyassa santike sabbasippāni uggaṇhitvā ācariyena anuññāto takkasilato nikkhamitvā sabbasamayasiṃhaṃ sikkhanto vicari. So ekaṃ paccantagāmaṃ patvā taṃ nissāya vasante pañcasate tāpase disvā tesaṃ santike pabbajitvā yaṃ te jānanti

sippamantacaraṇaṃ, taṃ uggaṇhitvā gaṇasatthā hutvā tehi parivārito bārāṇasiṃ gantvā punadivase bhikkhaṃ caranto rājaṇaṇaṃ agamāsi. Rājā tāpasānaṃ iriyāpathe pasīditvā antonivesane bhojetvā te attano uyyāne vasāpesi. So ekadivasaṃ tāpase parivisitvā “ajja sāyanhe uyyānaṃ gantvā ayye vandissāmī”ti āha.

Setaketu uyyānaṃ gantvā tāpase sannipātetvā “mārisā, ajja rājā āgamissati, rājāno ca nāma sakiṃ ārādhettvā yāvatāyukaṃ sukhaṃ jīvitum sakkā, ajja ekacce vaggulivataṃ caratha, ekacce kaṇṭakaseyyaṃ kappetha, ekacce pañcātapam tappetha, ekacce ukkuṭikappadhānamanuyuñjatha, ekacce udakorohaṇakammaṃ karotha, ekacce mante sajjhāyathā”ti vicāretvā sayam pakkasāladvāre apassayaṇapīṭhake nisīditvā pañcavaṇṇaraṅgasamujjalavāsanaṃ ekaṃ poṭṭhakaṃ vicitravaṇṇe ādhārake ṭhapetvā susikkhitehi catūhi pañcahi māṇavehi pucchite pucchite pañhe kathesi. Tasmim khaṇe rājā āgantvā te micchātapam karonte disvā tuṭṭho setaketum upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisinno purohitena saddhiṃ sallapanto tatiyaṃ gāthamāha -

- 10.** “Kharājīnā jaṭilā paṅkadantā, dummakkharūpā yeme jappanti mante;
Kacci nu te mānusake payoge, idaṃ vidū parimuttā apāyā”ti.

Tattha kharājīnāti sakhurehi ajinacammehi samannāgatā. Paṅkadantāti dantakaṭṭhassa akhādanena malaggahitadantā. Dummakkharūpāti anañjitāmaṇḍitalūkhanivāsanapārupanā mālāgandhavilepanavajjitā, kiliṭṭharūpāti vuttaṃ hoti. Yeme jappantīti ye ime mante sajjhāyanti. Mānusake payogeti manussehi kattabbapayoge ṭhitā. Idaṃ vidū parimuttā apāyāti imasmim payoge ṭhatvā imaṃ lokaṃ viditvā pākaṭaṃ katvā “kacci ete isayo catūhi apāyehi muttā”ti pucchati.

Taṃ sutvā purohito catutthaṃ gāthamāha -

- 11.** “Pāpāni kammāni karitva rāja, bahussuto ce na careyya dhammaṃ;
Sahassavedopi na taṃ paṭicca, dukkhā pamuñce caraṇaṃ apatvā”ti.

Tattha karitvāti katvā. Caraṇanti saha sīlena aṭṭha samāpattiyo. Idaṃ vuttaṃ hoti. Mahārāja, “ahaṃ bahussutomhī”ti sahassavedopi ce tividhaṃ sucaritadhammaṃ na careyya, pāpāneva kareyya, so tāni pāpāni kammāni katvā taṃ bāhusaccaṃ paṭicca sīlasamāpattisaṅkhātāṃ caraṇaṃ appatvā dukkhā na pamuñce, apāyadukkhato na muccatevāti.

Taṃ sutvā rājā tāpasesu pasādaṃ hari. Tato setaketu cintesi “imassa rañño tāpasesu pasādo udapādi, taṃ panesa purohito vāsiyā paharivā viya chindi, mayā etena saddhiṃ kathetum vaṭṭatī”ti. So tena saddhiṃ kathento pañcamaṃ gāthamāha -

- 12.** “Sahassavedopi na taṃ paṭicca, dukkhā pamuñce caraṇaṃ apatvā;
Maññāmi vedā aphalā bhavanti, sasamyamaṃ caraṇameva sacca”nti.

Tassattho - sace sahassavedopi taṃ bāhusaccaṃ paṭicca caraṇaṃ appatvā attānaṃ dukkhā na pamuñce, evaṃ sante ahaṃ maññāmi “tayo vedā aphalā honti, sasīlaṃ samāpatticaraṇameva saccaṃ hotī”ti.

Taṃ sutvā purohito chaṭṭhaṃ gāthamāha -

- 13.** “Na heva vedā aphalā bhavanti, sasam̐yamaṃ caraṇameva saccaṃ;
Kittiñhi pappoti adhicca vede, santiṃ puṇeti caraṇena danto”ti.

Tassattho - tayo vedā aphalā na bhavanti, sasam̐yamaṃ caraṇameva saccaṃ
seyyaṃ uttamaṃ pavaraṃ na heva hoti. Kimkāraṇā? Kittiñhi pappoti adhicca vedeti
tayo vede adhicca diṭṭhadhamme kittimattaṃ yasamattaṃ lābhamattaṃ labhati, ito
paraṃ aññaṃ natthi, tasmā na te aphalā. Santiṃ puṇeti caraṇena dantoti sīle
patiṭṭhāya samāpattiyo nibbattetvā samāpattipadaṭṭhānaṃ vipassanaṃ vaḍḍhento
accantaṃ santaṃ nibbānaṃ nāma taṃ eti pāpuṇāti.

Iti purohito setaketuno vādaṃ bhinditvā te sabbe gihī kāretvā phalakāvudhāni
gāhāpetvā mahantatarake katvā rañño upaṭṭhāke kāresi. Ayaṃ kira
mahantatarakānaṃ vaṃso.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā setaketu
kuhakabhikkhu ahosi, caṇḍālo sārīputto, rājā ānando, purohito pana ahameva
ahosi”nti.

Setaketujātakavaṇṇanā dutiyā.

378. Darīmukhajātakavaṇṇanā

Paṅko ca kāmāti idaṃ satthā jetavane viharanto mahābhiniikkhamanaṃ ārabba
kathesi. Paccuppannavatthu heṭṭhā kathitameva.

Atīte rājagahanagare magadharājā nāma rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto tassa
aggamahesiyā kucchimhi nibbatti, brahmadattakumārotissa nāmaṃ akaṃsu. Tassa
jātadivaseyeva purohitassapi putto jāyi, tassa mukhaṃ ativiya sobhati, tenassa
darīmukhoti nāmaṃ akaṃsu. Te ubhopi rājakuleyeva samvaḍḍhā aññamaññaṃ
piyasahāyā hutvā soḷasavassakāle takkasiḷaṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā
“sabbasamayasiṃppaṇca sikkhissāma, desacārittaṇca jānissāmā”ti gāmanigamādīsu
carantā bārāṇasiṃ patvā devakule vasitvā punadivase bārāṇasiṃ bhikkhāya
pavisimsu. Tattha ekasmiṃ kule “brāhmaṇe bhojetvā vācanaṃ dassāmā”ti
pāyāsaṃ pacitvā āsanāni paññattāni honti. Manussā te ubhopi bhikkhāya carante
disvā “brāhmaṇā āgatā”ti gehaṃ pavesetvā mahāsattassa āsane suddhavatthaṃ
paññāpesuṃ, darīmukhassa āsane rattakambalaṃ. Darīmukho taṃ nimittaṃ disvā
“ajja mayhaṃ sahāyo bārāṇasirājā bhavissati, ahaṃ senāpati”ti aññāsī. Te tattha
bhuñjitvā vācanaṃ gahetvā maṅgalaṃ vatvā nikkhamma taṃ rājuyyānaṃ
agamaṃsu. Tattha mahāsatto maṅgalasilāpaṭṭe nipajji, darīmukho panassa pāde
parimajjanto nisīdi.

Tadā bārāṇasirañño matassa sattamo divaso hoti. Purohito rañño sarīrakiccaṃ katvā
aputtake rajje sattame divase phussarathaṃ vissajjesi. Phussarathavissajjanakiccaṃ
mahājanakajātake āvi bhavissati. Phussaratho nagarā nikkhamitvā caturaṅginiyā
senāya parivuto anekasatehi tūriyehi vajjamānehi uyyānavāraṃ pāpuṇi. Darīmukho
tūriyasaddaṃ sutvā “sahāyassa me phussaratho āgacchati, ajjevesa rājā hutvā
mayhaṃ senāpatiṭṭhānaṃ dassati, ko me gharāvāsenattho, nikkhamitvā
pabbajissāmī”ti bodhisattaṃ anāmantetvāva ekamantaṃ gantvā paṭicchanne aṭṭhāsī.
Purohito uyyānavāre rathaṃ ṭhapetvā uyyānaṃ pavitṭho bodhisattaṃ
maṅgalasilāpaṭṭe nipannaṃ disvā pādesu lakkhaṇāni oloketvā “ayaṃ puñṇavā satto
dvisahassadīparivārānaṃ catunnampi mahādīpānaṃ rajjaṃ kāretuṃ samattho,

dhiti panassa kīdisā”ti sabbatūriyāni paggaṇhāpesi. Bodhisatto pabujjhivā mukhato sātakaṃ apanetvā mahājanaṃ oloketvā puna sātakena mukhaṃ paṭicchādetvā thokaṃ nipajjitvā passaddhadaratho utthāya silāpaṭṭe pallaṅkena nisīdi. Purohito jāṇukena patitthāya “deva, rajjaṃ tumhākaṃ pāpuṇātī”ti āha. “Aputtakam bhaṇe rajja”nti. “Āma, devā”ti. “Tena hi sādhu”ti sampaṭicchī. Te tassa uyyāneyeva abhisekaṃ akaṃsu. So yasamahantatāya darīmaṃ asarivāva rathaṃ abhiruyha mahājanaparivuto nagaraṃ pavisitvā padakkhiṇaṃ katvā rājadvāre ṭhitova amaccānaṃ ṭhānantarāni vicāretvā pāsādaṃ abhiruhi.

Tasmiṃ khaṇe darīmaṃ “suññaṃ dāni uyyāna”nti āgantvā maṅgalasilāya nisīdi, athassa purato paṇḍupalāsaṃ pati. So tasmiṃyeva paṇḍupalāse khayavayaṃ paṭṭhapetvā tilakkhaṇaṃ sammasitvā pathaviṃ unnādentō paccekabodhiṃ nibbattesi. Tassa taṅkhaṇaṇṇeva gihiliṅgaṃ antaradhāyi, iddhimayapattacīvaraṃ ākāso otaritvā sarīre paṭimuṇci. Tāvadeva aṭṭhaparikkhāradharo iriyāpathasampanno vassasatthikatto viya hutvā iddhiyā ākāse uppatitvā himavantapadesa nandamūlakapabbhāraṃ agamāsi. Bodhisattopi dhammena rajjaṃ kāresi, yasamahantatāya pana yasena pamatto hutvā cattālīsa vassāni darīmaṃ na sari, cattālīse pana saṃvacchare atīte taṃ saritvā “mayhaṃ sahāyo darīmaṃ nāma atthi, kahaṃ nu kho so”ti taṃ daṭṭhukāmo ahosi. So tato paṭṭhāya antepurepi parisamajjhepi “kahaṃ nu kho mayhaṃ sahāyo darīmaṃ, yo me tassa vasanaṭṭhānaṃ katheti, mahantamassa yaṃ dassāmī”ti vadati. Evaṃ tassa punappunaṃ taṃ sarantasseva aññāni dasa saṃvaccharāni atikkantāni.

Darīmaṃ paccekabuddhō paññāsavassaccayena āvajjento “maṃ kho sahāyo saratī”ti ṇatvā “idāni so mahallako puttadhītādīhi vuddhipatto, gantvā dhammaṃ kathetvā pabbājessāmi na”nti iddhiyā ākāse āgantvā uyyāne otaritvā suvaṇṇapaṭimā viya silāpaṭṭe nisīdi. Uyyānapālo taṃ disvā upasaṅkamitvā “bhante, kuto tumhe ethā”ti pucchi. “Nandamūlakapabbhārato”ti. “Ke nāma tumhe”ti? “Darīmaṃ paccekabuddho nāmāhaṃ, āvuso”ti. “Bhante, amhākaṃ rājānaṃ jānāthā”ti? “Āma jānāmi, gihikāle no sahāyo”ti. “Bhante, rājā tumhe daṭṭhukāmo, kathessāmi tassa tumhākaṃ āgatabhāva”nti. “Gaccha kathehi”ti. So “sādhu”ti vatvā turitaturitova gantvā tassa silāpaṭṭe nisinnabhāvaṃ rañño kathesi. Rājā “āgato kira me sahāyo, passissāmi na”nti rathaṃ āruyha mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā paccekabuddhaṃ vanditvā paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ paccekabuddho “kiṃ, brahmadatta, dhammena rajjaṃ kāresi, agatigamaṃ na gacchasi, dhanatthāya lokaṃ na pīlesi, dānādīni puññāni karosī”tiādīni vadanto paṭisanthāraṃ katvā “brahmadatta, mahallakosi, etarahi kāme pahāya pabbajituṃ te samayo”ti vatvā tassa dhammaṃ desento paṭhamam gāthamāha -

- 14.** “Paṅko ca kāmā palipo ca kāmā, bhayaṇca metaṃ timūlaṃ pavuttaṃ;
Rajo ca dhūmo ca mayā pakāsītā, hitvā tuvaṃ pabbaja brahmadattā”ti.

Tattha paṅkoti udaye jātāni tiṇasevālakumudagacchādīni adhippetāni. Yathā hi udakaṃ tarantaṃ tāni laggāpenti sajjāpenti, tathā saṃsārasāgaraṃ tarantassa yogāvacarassa paṅka kāmagaṇā sabbe vā pana vatthukāmakilesakāmā laggāpanavasena paṅko nāma. Imasmiṃhi paṅke āsattā visattā devāpi manussāpi tiracchānāpi kilamanti rodanti paridevanti. Palipo ca kāmāti palipo vuccati mahākaddamo, yamhi laggā sūkaramigādayopi sīhāpi vāraṇāpi attānaṃ uddharitvā gantuṃ na sakkonti, vatthukāmakilesakāmāpi taṃsarikkhatāya “palipā”ti vuttā.

Paññavantopi hi sattā tesu kāmesu sakim laggakālato paṭṭhāya te kāme padāletvā sīghaṃ utṭhāya akiñcanaṃ apalibodhaṃ ramaṇīyaṃ pabbajjaṃ upagantaṃ na sakkonti. Bhayañca metanti bhayañca etaṃ, ma-kāro byañjanasandhivasena vutto. Timūlanti tīhi mūlehi paṭiṭṭhitaṃ viya acalaṃ. Balavabhayassetāṃ nāmaṃ. Pavuttanti mahārāja, ete kāmā nāma diṭṭhadhammikasamparāyikassa attānuvādabhayādikassa ceva dvattiṃsakammakaraṇachanavutirogavasappavattassa ca bhayassa paccayaṭṭhena balavabhayanti buddhapaccekabuddhabuddhasāvakehi ceva sabbaññubodhisattehi ca pavuttaṃ kathitaṃ, dīpanti attho. Atha vā bhayañca metanti bhayañca mayā etaṃ timūlaṃ pavuttanti evañcetta attho daṭṭhabboyeva.

Rajo ca dhūmo cāti rajadhūmasadisattā “rajo”ti ca “dhūmo”ti ca mayā pakāsītā. Yathā hi sunhātassa suvilittālāṅkatassa purisassa sarīre sukhumarajaṃ patitaṃ, taṃ sarīraṃ dubbaṇṇaṃ sobhārahitaṃ kiliṭṭhaṃ karoti, evameva iddhibalena ākāsena āgantvā cando viya ca sūriyo viya ca loke paññātāpi sakim kāmarajassa anto patitakālato paṭṭhāya guṇavaṇṇaguṇasobhāguṇasuddhīnaṃ upahatattā dubbaṇṇā sobhārahitā kiliṭṭhāyeva honti. Yathā ca dhūmena pahaṭakālato paṭṭhāya suparisuddhāpi bhitti kālavaṇṇā hoti, evaṃ atiparisuddhaññāpi kāmadhūmena pahaṭakālato paṭṭhāya guṇavināsappattiyā mahājanamajjhe kālākāva hutvā paññāyanti. Iti rajadhūmasarikkhatāya ete kāmā “rajo ca dhūmo cā”ti mayā tuyhaṃ pakāsītā, tasmā ime kāme hitvā tuvaṃ pabbaja brahmadattāti rājānaṃ pabbajjāya ussāhaṃ janeti.

Taṃ sutvā rājā kilesehi attano baddhabhāvaṃ kathento dutiyaṃ gāthamāha -

15. “Gadhito ca ratto ca adhimucchito ca, kāmesvahaṃ brāhmaṇa bhiṃsarūpaṃ;
Taṃ nussahe jīvikattho pahātuṃ, kāhāmi puññāni anappakānī”ti.

Tattha gadhitoti abhijjhākāyaganthena baddho. Rattoti pakatijahāpanena rāgena ratto. Adhimucchitoti ativiya mucchito. Kāmesvahanti duvidhesupi kāmesu ahaṃ. Brāhmaṇāti darīmukhapaccekabuddhaṃ ālapati. Bhiṃsarūpanti balavarūpaṃ. Taṃ nussaheti taṃ duvidhampi kāmāṃ na ussahāmi na sakkomi. Jīvikattho pahātunti imāya jīvikāya atthiko ahaṃ taṃ kāmāṃ pahātuṃ na sakkomīti vadati. Kāhāmi puññānīti idāni dānasīlauposathakammasaṅkhātāni puññāni anappakāni bahūni karissāmīti.

Evaṃ kilesakāmo nāmesa sakim allīnakālato paṭṭhāya apanetaṃ na sakkoti, yena saṃkiliṭṭhacitto mahāpuriso paccekabuddhena pabbajjāya guṇe kathitepi “pabbajitaṃ na sakkomī”ti āha. Yoyaṃ dīpaṅkarapādamūle attani sambhavena ñāṇena buddhakaradhamme vicinanto tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ disvā -

“Imaṃ tvam tatiyaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya;
Nekkhammapāramitaṃ gaccha, yadi bodhiṃ pattumicchasi.

“Yathā andughare puriso, ciravuttho dukhaṭṭito;
Na tattha rāgaṃ janeti, muttiṃyeva gavesati.

“Tattheva tvam sabbabhava, passa andughare viya;
Nekkhammābhimukho hutvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī”ti. -

Evaṃ nekkhamme guṇaṃ parikittesi, so paccekabuddhena pabbajjāya vaṇṇaṃ vatvā “kilese chaḍḍetvā samaṇo hohī”ti vuccamānopi “nāhaṃ kilese chaḍḍetvā samaṇo bhavituṃ sakkomī”ti vadati.

Imasmiṃ kira loke aṭṭha ummattakā nāma. Tenāhu porāṇā “aṭṭha puggalā ummattakasaññaṃ paṭilabhanti, kāmummattako lobhavaṣaṃ gato, kodhumattako dosavaṣaṃ gato, diṭṭhumattako vipallāsavaṣaṃ gato, mohummattako aññāṇavaṣaṃ gato, yakkhumattako yakkhavaṣaṃ gato, pittummattako pittavaṣaṃ gato, surummattako pānavaṣaṃ gato, byasanummattako sokavaṣaṃ gato”ti. Imesu aṭṭhasu ummattakesu mahāsatto imasmiṃ jātake kāmummattako hutvā lobhavaṣaṃ gato pabbajjāya guṇaṃ na aññāsi.

Evaṃ anattakāraṃ pana imaṃ guṇaparidhamśakaṃ lobhajātaṃ kasmā sattā parimuñcituṃ na sakkontīti? Anamatagge saṃsāre anekāni kappakoṭṭisatasahassāni ekato bandhitabhāvena. Evaṃ santēpi taṃ paṇḍitā “appaṣādā kāmā”tiādīnaṃ anekesaṃ paccavekkhaṇānaṃ vasena pajahanti. Teneva darīmukhapaccekabuddho mahāsattena “pabbajituṃ na sakkomī”ti vuttepi dhuranikkhepaṃ akatvā uttarimpi ovaḍanto dve gāthā āha.

16. “Yo atthakāmassa hitānukampino, ovajjamāno na karoti sāsaṇaṃ;
Idameva seyyo iti maññaṃāno, punappunaṃ gabbhamupeti mando.

17. “So ghorarūpaṃ nirayaṃ upeti, subhāsubhaṃ muttakarīsapūraṃ;
Sattā sakāye na jahanti giddhā, ye honti kāmesu avītarāgā”ti.

16-17. Tattha atthakāmassāti vuḍḍhikāmassa. Hitānukampinoti hitena muducittena anukampantassa. Ovajjamānoti ovadiyamāno. Idameva seyyoti yaṃ attanā gahitaṃ aseyyaṃ anuttamampi samānaṃ, taṃ idameva seyyo iti maññaṃāno. Mandoti so aññānapuggalo mātukucchiyaṃ vāsaṃ nātikkamati, punappunaṃ gabbhaṃ upetiyeṇāti attho.

So ghorarūpanti mahārāja, so mando taṃ mātukucchiṃ upento ghorarūpaṃ dāruṇajātikaṃ nirayaṃ upeti nāma. Mātukucchi hi nirassādaṭṭhena idha “nirayo”ti vutto, “catukuṭṭikanirayo”ti vuccati. “Catukuṭṭikanirayo nāma kataro”ti vutte mātukucchimeva vattuṃ vaṭṭati. Avīcimahāniraye nibbattasattassa hi aparāparaṃ ādhāvanaparidhāvanaṃ hotiyeva, tasmā taṃ “catukuṭṭikanirayo”ti vattuṃ na labbhati, mātukucchiyaṃ pana nava vā dasa vā māse catūhipi passehi ito cito ca dhāvitūṃ nāma na sakkā, atisambādhe okāse catukoṭṭena catusaṅkuṭṭiteneva hutvā acchitabbaṃ, tasmā esa “catukuṭṭikanirayo”ti vuccati.

Subhāsubhanti subhānaṃ asubhaṃ. Subhānañhi saṃsārabhīrukānaṃ yogāvacarakulaputtānaṃ mātukucchi ekantaṃ asubhasammato. Tena vuttaṃ -

“Ajaññaṃ jaññaśaṅkhātaṃ, asuciṃ sucisammataṃ;
Nānakuṇapaparipūraṃ, jaññarūpaṃ apassato.

“Dhiratthumaṃ āturaṃ pūtikāyaṃ, jegucchiyaṃ assuciṃ byādhidhammaṃ;
Yatthappamattā adhimucchitā pajā, hāpenti maggaṃ sugatūpapattiyā”ti.

Sattāti āsattā visattā laggā laggitā sakāye na jahantīti taṃ mātukucchiṃ na pariccajanti. Giddhāti gadhitā. Ye hontīti ye kāmesu avītarāgā honti, te etaṃ gabbhavāsaṃ na jahantīti.

Evaṃ darīmukhapaccekabuddho gabbhaokkantimūlakañca, parihāramūlakañca dukkhaṃ dassetvā idāni gabbhavuṭṭhānamūlakaṃ dassetuṃ diyaḍḍhagāthamāha.

18. “Mīlḥena littā ruhirena makkhitā, semhena littā upanikkhamanti;
Yaṃ yañhi kāyena phusanti tāvade, sabbaṃ asātaṃ dukhameva kevalaṃ.

19. “Disvā vadāmi na hi aññato savaṃ, pubbenivāsaṃ bahukaṃ sarāmi”ti.

18-19. Tattha mīlḥena littāti mahārāja, ime sattā mātukucchito nikkhamantā na catujjātīgandhehi vilimpitvā surabhimālaṃ piḷandhitvā nikkhamanti, purāṇagūthena pana makkhitā palibuddhā hutvā nikkhamanti. Ruhirena makkhitāti rattalohitacandanānulittāpi ca hutvā na nikkhamanti, rattalohitamakkhitā pana hutvā nikkhamanti. Semhena littāti na cāpi setacandanavilittā nikkhamanti, bahalapicchilasemhalittā pana hutvā nikkhamanti. Itthīnañhi gabbhavuṭṭhānakāle etā asuciyo nikkhamanti. Tāvadeti tasmīṃ samaye. Idaṃ vuttaṃ hoti - mahārāja, ime sattā tasmīṃ mātukucchito nikkhamanasamaye evaṃ mīlhādilittā nikkhamantā yaṃ yaṃ nikkhamanamaggapadesaṃ vā hatthaṃ vā pādaṃ vā phusanti, taṃ sabbaṃ asātaṃ amadhuraṃ kevalaṃ asammissaṃ dukhameva phusanti, sukhaṃ nāma tesāṃ tasmīṃ samaye natthīti.

Disvā vadāmi na hi aññato savanti mahārāja, ahaṃ imaṃ ettakaṃ vadanto na aññato savaṃ, aññassa samaṇassa vā brāhmaṇassa vā taṃ sutvā na vadāmi, attano pana paccekabodhiññāṇena disvā paṭivijjhivā paccakkaṃ katvā vadāmi attho. Pubbenivāsaṃ bahukanti idaṃ attano ānubhāvaṃ dassento āha. Idaṃ vuttaṃ hoti - mahārāja, ahañhi pubbe nivutthakkhandaḥapaṭipāṭisaṅkhātaṃ pubbenivāsaṃ bahukaṃ sarāmi, satasahassakappādhikāni dve asaṅkhyeyyāni sarāmi.

Idāni satthā abhisambuddho hutvā “evaṃ so paccekabuddho rājānaṃ subhāsitaḥkathāya saṅgaṇhī”ti vatvā osāne upaḍḍhagāthamāha -

“Citrāhi gāthāhi subhāsītāhi, darīmukho nijjhāpayi sumedha”nti.

Tattha citrāhīti anekatthasannissitāhi. Subhāsītāhīti sukathitāhi. Darīmukho nijjhāpayi sumedhanti bhikkhave, so darīmukhapaccekabuddho taṃ sumedhaṃ sundarapaññaṃ kāraṇākāraṇajānanasamatthaṃ rājānaṃ nijjhāpesi saññāpesi, attano vacanaṃ gaṇhāpesīti attho.

Evaṃ paccekabuddho kāmesu dosaṃ dassetvā attano vacanaṃ gāhāpetvā “mahārāja, idāni pabbaja vā mā vā, mayā pana tuyhaṃ kāmesu ādīnavo pabbajjāya ca ānisaṃso kathito, tvaṃ appamatto hohī”ti vatvā suvaṇṇarājahaṃso viya ākāse uppatitvā valāhakagabbhaṃ maddanto nandamūlakapabbhārameva gato. Mahāsatto dasanakhasamodhānasamujjalaṃ añjaliṃ sirasmīṃ ṭhapetvā namassamāno tasmīṃ dassanavisaye atīte jeṭṭhaputtaṃ pakkosāpetvā rajjaṃ paṭicchāpetvā mahājanassa rodantassa paridevantassa kāme pahāya himavantaṃ pavisitvā paṇṇasālaṃ māpetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā na cirasseva abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā āyupariyosāne brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi,

saccapariyosāne bahū sotāpannādayo ahesum. Tadā rājā ahameva ahosinti.

Darīmukhajātakavaṇṇanā tatiyā.

379. Nerujātakavaṇṇanā

Kākolā kākasaṅghā cāti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataram bhikkhum ārabba kathesi. So kira satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā ekaṃ paccantagāmaṃ agamāsi. Manussā tassa iriyāpathe pasīditvā taṃ bhojetvā paṭiññaṃ gahetvā araññe paṇṇasālaṃ katvā tattha vasāpesum, ativiya cassa sakkāraṃ kariṃsu. Atheke sassatavādā āgamaṃsu. Te tesaṃ vacanaṃ sutvā therassa vādaṃ vissajjetvā sassatavādaṃ gahetvā tesaññeva sakkāraṃ kariṃsu. Tato ucchedavādā āgamaṃsu te sassatavādaṃ vissajjetvā ucchedavādameva gaṇhiṃsu. Athaññe acelakā āgamiṃsu. Te ucchedavādaṃ vissajjetvā acelakavādaṃ gaṇhiṃsu. So tesaṃ guṇāguṇaṃ ajānantānaṃ manussānaṃ santike dukkhena vasitvā vutthavasso pavāretvā satthu santikaṃ gantvā katapaṭisanthāro “kahaṃ vassaṃvutthosī”ti vutte “paccantaṃ nissāya, bhante”ti vatvā “sukhaṃ vutthosī”ti puṭṭho “bhante, guṇāguṇaṃ ajānantānaṃ santike dukkhaṃ vutthosmī”ti āha. Satthā “bhikkhu porāṇakapaṇḍitā tiracchānayaṇiyaṃ nibbattāpi guṇāguṇaṃ ajānantehi saddhiṃ ekadivasampi na vasiṃsu, tvaṃ attano guṇāguṇaṃ ajānanaṭṭhāne kasmā vasi”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto suvaṇṇaḥamsayoniyaṃ nibbatti, kaniṭṭhabhātāpissa atthi. Te cittakūṭapabbate vasantā himavantapadese sayamaṃjātasāliṃ khādanti. Te ekadivaṃsaṃ tattha caritvā cittakūṭaṃ āgacchantā antarāmagge ekaṃ neruṃ nāma kañcanaṃ pabbataṃ disvā tassa matthake nisīdiṃsu. Taṃ pana pabbataṃ nissāya vasantā sakuṇasaṅghā catuppadā ca gocarabhūmiyaṃ nānāvaṇṇā honti, pabbataṃ pavitṭhakālato paṭṭhāya te sabbe tassobhāseṇa suvaṇṇavaṇṇā honti. Taṃ disvā bodhisattassa kaniṭṭho taṃ kāraṇaṃ ajānitvā “kiṃ nu kho ettha kāraṇa”nti bhātaraṃ saddhiṃ sallapanto dve gāthā abhāsi -

20. “Kākolā kākasaṅghā ca, mayañca patataṃ varā;
Sabbeva sadisā homa, imaṃ āgamma pabbataṃ.

21. “Idha sīhā ca byagghā ca, siṅgālā ca migādhamā;
Sabbeva sadisā honti, ayaṃ ko nāma pabbato”ti.

20-21. Tattha kākolāti vanakākā. Kākasaṅghāti pakatikākasaṅghā ca. Patataṃ varāti pakkhīnaṃ seṭṭhā. Sadisā homāti sadisavaṇṇā homa.

Tassa vacanaṃ sutvā bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha -

22. “Imaṃ nerūti jānanti, manussā pabbatuttamaṃ;
Idha vaṇṇena sampannā, vasanti sabbapaṇino”ti.

Tattha idha vaṇṇenāti imasmīṃ nerupabbate obhāseṇa vaṇṇasampannā hutvā.

Taṃ sutvā kaniṭṭho sesagāthā abhāsi -

23. “Amānanā yattha siyā, antānaṃ vā vimānanā;
Hīnasammānanā vāpi, na tattha visatiṃvase.

24. “Yatthālaso ca dakkho ca, sūro bhīru ca pūjijyā;

Na tattha santo vasanti, avisesakare nare.

25. “Nāyaṃ neru vibhajati, hīnaukkaṭṭhamajjhime;
Avisesakaro neru, handa neruṃ jahāmase”ti.

23-25. Tattha paṭhamagāthāya ayamatto - yatta santānaṃ paṇḍitānaṃ sīlasampannānaṃ mānanassa abhāvena amānaṃ avamaññaṃ ca avamānavasena vimānaṃ vā hīnaṃ vā dussīlānaṃ sammānaṃ siyā, tattha nivāse na vaseyya. Pūjīyāti ete ettha ekasadisāya pūjāya pūjanīyā honti, samakaṃ sakkāraṃ labhanti. Hīnaukkaṭṭhamajjhime ti jātigottakulappadesasīlācāraññādīhi hīne ca majjhime ca ukkaṭṭhe ca ayaṃ na vibhajati. Handāti vavassaggatthe nipāto. Jahāmaseti pariccajāma. Evañca pana vatvā ubhopi te haṃsā uppatitvā cittakūṭameva gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi. Tadā kaniṭṭhahaṃso ānando ahosi, jeṭṭhakahaṃso pana ahameva ahosinti.

Nerujātakavaṇṇanā catutthā.

380. Āsaṅkajātakavaṇṇanā

Āsāvati nāma latāti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyaikāpalobhanaṃ ārabba kathesi. Vatthu indriyajātake āvi bhavissati. Idha pana satthā taṃ bhikkhuṃ “saccaṃ kira tvaṃ ukkaṇṭhitosi”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “kena ukkaṇṭhāpitosi”ti vatvā “purāṇadutiyaikāya, bhante”ti vutte “bhikkhu esā itthi tuyhaṃ anattakārikā, pubbepi tvaṃ etaṃ nissāya caturaṅginisenaṃ jahitvā himavantapadese mahantaṃ dukkhaṃ anubhavanato tīṇi saṃvaccharāni vasi”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsīgāme brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ uggahitasippo isipabbajjaṃ pabbajitvā vanamūlaphalāhāro abhiññaṃ ca samāpattiyo ca nibbattetvā himavantapadese vasi. Tasmaṃ kāle eko puññasampanno satto tāvatimsabhavanato cavitvā tasmaṃ ṭhāne padumasare ekasmiṃ padumagabbhe dārikā hutvā nibbatti, sesapadumesu purāṇabhāvaṃ patvā patantesupi taṃ mahākucchikaṃ hutvā tiṭṭhateva. Tāpaso nahāyitum padumasaraṃ gato taṃ disvā “aññesu padumesu patantesupi idaṃ mahākucchikaṃ hutvā tiṭṭhati, kiṃ nu kho kāraṇa”nti cintetvā udakasāṭakaṃ nivāsetvā otaranto gantvā taṃ padumaṃ vivaritvā taṃ dārikaṃ disvā dhītusaññaṃ uppādetvā paṇṇasālaṃ ānetvā paṭijaggi. Sā aparabhāge soḷasavassikā hutvā abhirūpā ahosi uttamarūpadharā atikkantā mānusakavaṇṇaṃ, apattā devavaṇṇaṃ. Tadā sakko bodhisattassa upaṭṭhānaṃ āgacchati, so taṃ dārikaṃ disvā “kuto esā”ti pucchitvā laddhaniyāmaṃ sutvā “imissā kiṃ laddhuṃ vaṭṭatī”ti pucchi. “Nivāsaṭṭhānaṃ vatthālaṅkārabhojanavidhānaṃ, mārisā”ti. So “sādhu, bhante”ti tassā vasanaṭṭhānaṃ āsanne phalikapāsādaṃ māpetvā dibbasayanadibbavatthālaṅkāradibbannapānāni māpesi.

So pāsādo tassā abhiruhanakāle otaritvā bhūmiyaṃ patitṭhāti, abhiruḷhakāle laṅghitvā ākāse tiṭṭhati. Sā bodhisattassa vattaṭṭhānaṃ kurumānā pāsāde vasati. Tameko vanacarako disvā “ayaṃ, vo bhante, kiṃ hotī”ti pucchitvā “dhītā me”ti sutvā bārāṇasiṃ gantvā “deva, mayā himavantapadese evarūpā nāma ekassa tāpasassa dhītā diṭṭhā”ti rañño ārocesi. Taṃ sutvā so savanasaṃsaggena bajjhितvā

vanacarakaṃ maggadesakaṃ katvā caturaṅginiyā senāya taṃ ṭhānaṃ gantvā khandhāvāraṃ nivāsāpetvā vanacarakaṃ ādāya amaccagaṇaparivuto assamapadaṃ pavisitvā mahāsattaṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno “bhante, itthiyo nāma brahmacariyassa malaṃ, tumhākaṃ dhītaraṃ ahaṃ paṭijaggissāmī”ti āha. Bodhisatto pana “kiṃ nu kho etasmiṃ padume”ti āsaṅkaṃ katvā udakaṃ otaritvā ānītabhāvena tassā kumārikāya āsaṅkāti nāmaṃ akāsi. So taṃ rājānaṃ “imaṃ gahetvā gacchā”ti ujukaṃ avatvā “mahārāja, imāya kumārikāya nāmaṃ jānanto gaṇhitvā gacchā”ti āha. “Tumhehi kathite ñassāmi, bhante”ti. “Ahaṃ te na kathemi, tvaṃ attano paññābalena nāmaṃ jānantova gahetvā yāhī”ti. So “sādhū”ti sampatiṇṇhitvā tato paṭṭhāya amaccehi saddhiṃ “kinnāmā nu kho esā”ti nāmaṃ upadhāreti. So yāni dujjānāni nāmāni, tāni kittetvā “asukā nāma bhavissatī”ti bodhisattena saddhiṃ katheti. Bodhisatto “na evaṃnāmā”ti paṭikkhipati.

Raṇṇo ca nāmaṃ upadhārentassa saṃvaccharo atīto. Tadā hatthiassamanusse sīhādayo vālā gaṇhanti, dīghajātikaparipantho hoti, makkhikaparipantho hoti, sītena kilamitvā bahū manussā maranti. Atha rājā kujjhitvā “kiṃ me etāyā”ti bodhisattassa kathetvā pāyāsi. Āsaṅkā kumārikā taṃ divasaṃ phalikavātapānaṃ vivaritvā attānaṃ dassentī atṭhāsi. Rājā taṃ disvā “mayaṃ tava nāmaṃ jānituṃ na sakkoma, tvaṃ himavanteyeva vasa, mayaṃ gamissāmā”ti āha. “Kahaṃ, mahārāja, gacchanto mādisaṃ itthiṃ labhissasi, mama vacanaṃ suṇāhi, tāvatiṃsadevaloke cittalatāvane āsāvatī nāma latā atthi, tassā phalassa abbhantare dibbapānaṃ nibbattaṃ, taṃ ekavāraṃ pivitvā cattāro māse mattā hutvā dibbasayane sayanti, sā pana vassasahassena phalati, surāsoṇḍā devaputtā ‘ito phalaṃ labhissāmā’ti dibbapānapipāsaṃ adhibāsetvā vassasahassaṃ nibbaddhaṃ gantvā taṃ lataṃ ‘arogā nu kho’ti oloketi, tvaṃ pana ekasaṃvacchareneva ukkaṇṭhito, āsāphalavatī nāma sukhā, mā ukkaṇṭhī”ti vatvā tisso gāthā abhāsi -

26. “Āsāvatī nāma latā, jātā cittalatāvane;
Tassā vassasahassena, ekaṃ nibbattate phalaṃ.
27. “Taṃ devā payirupāsanti, tāva dūraphalaṃ satim;
Āsīseva tuvaṃ rāja, āsā phalavatī sukhā.
28. “Āsīseva so pakkhī, āsīseva so diyo;
Tassa cāsā samijjhati, tāva dūragatā satī;
Āsīseva tuvaṃ rāja, āsā phalavatī sukhā”ti.

26-28. Tattha āsāvatīti evaṃnāmikā. Sā hi yasmā tassā phale āsā uppajjati, tasmā etaṃ nāmaṃ labhati. Cittalatāvaneti evaṃnāmake uyyāne. Tasmīṃ kira uyyāne tiṇarukkhalatādīnaṃ pabhā tattha pavitṭhapavitṭhānaṃ devatānaṃ sarīravaṇṇaṃ cittaṃ karoti, tenassa “cittalatāvana”nti nāmaṃ jātaṃ. Payirupāsantīti punappunaṃ upenti. Āsīsevāti āsīsāhiyeva patthehiyeva, mā āsacchedaṃ karohīti.

Rājā tassā kathāya bajjhitvā puna amacce sannipātāpetvā dasanāmakāṃ kāretvā nāmaṃ gavesanto aparampi saṃvaccharaṃ vasi. Tassā dasanāmakampi nāmaṃ nāhosi, “asukā nāmā”ti vutte bodhisatto paṭikkhipateva. Puna rājā “kiṃ me imāyā”ti turaṅgaṃ āruya pāyāsi. Sāpi puna vātapāne ṭhatvā attānaṃ dassesi. Rājā “tiṭṭha tvaṃ, mayaṃ gamissāmā”ti āha. “Kasmā yāsi, mahārāja”ti? “Tava nāmaṃ jānituṃ na sakkomī”ti. “Mahārāja, kasmā nāmaṃ na jānissasi, āsā nāma asamijjhanakā nāma natthi, eko kira bako pabbatamuddhani ṭhito attanā patthitaṃ labhi, tvaṃ

kasmā na labhissasi, adhivāsehi, mahārājā”ti. Eko kira bako ekasmiṃ padumasare gocaraṃ gahetvā uppatitvā pabbatamatthake nilīyi. So taṃ divasaṃ tattheva vasitvā punadivase cintesi “ahaṃ imasmiṃ pabbatamatthake sukhaṃ nisinno, sace ito anotaritvā ettheva nisinno gocaraṃ gahetvā pāṇiyaṃ pivitvā imaṃ divasaṃ vaseyyaṃ, bhadrakaṃ vata assā”ti. Atha taṃ divasameva sakko devarājā asuranimmathanaṃ katvā tāvatimsabhavane devissariyaṃ laddhā cintesi ‘mama tāva manoratho matthakaṃ patto, atthi nu kho añño koci aparipuṇṇamanoratho’ti upadhārento taṃ disvā ‘imassa manorathaṃ matthakaṃ pāpessāmī’ti bakassa nisinnaṭṭhānato avidūre ekā nadī atthi, taṃ nadiṃ oghapuṇṇaṃ katvā pabbatamatthakena pesesi. Sopi bako tattheva nisinno macche khāditvā pāṇiyaṃ pivitvā taṃ divasaṃ tattheva vasi, udakampi bhassitvā gataṃ. “Evaṃ, mahārāja, bakopi tāva attano āsāphalaṃ labhi, kiṃ tvaṃ na labhissasī”ti vatvā “āsīsatevā”tiādīmāha.

Tattha āsīsatevāti āsīsatiyeva patthetiyeva. Pakkhīti pakkhehi yuttatāya pakkhī. Dvikkhattuṃ jātātāya diyo. Tāva dūragatā satīti pabbatamatthakato macchānañca udakassa ca dūrabhāvaṃ passa, evaṃ dūragatā samānā sakkassa ānubhāvena bakassa āsā pūriyevāti.

Atha rājā tassā kathaṃ sutvā rūpe bajjhitvā kathāya allīno gantuṃ asakkonto amacce sannipātetvā satanāmaṃ kāresi, satanāmavasena nāmaṃ gavesatopissa aññaṃ saṃvaccharaṃ atītaṃ. So tiṇṇaṃ saṃvaccharānaṃ accayena bodhisattaṃ upasaṅkamitvā satanāmavasena “asukā nāma bhavissatī”ti pucchi. “Na jānāsi, mahārājā”ti. So “gamissāma dāni maya”nti bodhisattaṃ vanditvā pāyāsi. Āsaṅkā kumārikā ca puna phalikavātapānaṃ nissāya ʒhitāva. Rājā taṃ disvā “tvaṃ accha, mayaṃ gamissāmā”ti āha. “Kasmā, mahārājā”ti. “Tvaṃ maṃ vacaneneva santappesi, na ca kāmaratiyā, tava madhuravacanena bajjhitvā vasantassa mama tīṇi saṃvaccharāni atikkantāni, idāni gamissāmī”ti imā gāthā āha -

29. “Sampesi kho maṃ vācāya, na ca sampesi kammunā;
Mālā sereyyakasseva, vaṇṇavantā agandhikā.
30. “Aphalaṃ madhuraṃ vācaṃ, yo mittesu pakubbati;
Adadaṃ avissajaṃ bhogaṃ, sandhi tenassa jīrati.
31. “Yañhi kayirā tañhi vade, yaṃ na kayirā na taṃ vade;
Akarontaṃ bhāsamānaṃ, parijānanti paṇḍitā.
32. “Balañca vata me khīṇaṃ, pātheyyañca na vijjati;
Sañke paṇūparodhāya, handa dāni vajāmaha”nti.

29-32. Tattha sampesīti santappesi pīṇesi. Sereyyakassāti suvaṇṇakuraṇḍakassa. Desanāsīsamevetamaṃ, yaṃkiñci pana suvaṇṇakuraṇḍakajayasumanādikaṃ aññaṃ pi pupphaṃ vaṇṇasampannaṃ agandhakaṃ, sabbaṃ taṃ sandhāyevamāha. Vaṇṇavantā agandhikāti yathā sereyyakādīnaṃ mālā vaṇṇavantatāya dassanena tappeti, agandhatāya gandhena na tappeti, evaṃ tvampi dassanena piyavacanena ca santappesi, na kammunāti dīpeti. Adadanti bhadde, yo “imaṃ nāma vo bhogaṃ dassāmī”ti madhuravacanena vatvā taṃ bhogaṃ adadanto avissajjento kevalaṃ madhuravacanameva karoti, tena saddhiṃ assa mittassa sandhi jīrati, mittasanthavo na ghaṭiyati. Pātheyyañcāti bhadde, mayhaṃ tava madhuravacanena bajjhitvā tīṇi

saṃvaccharāṇi vasantasappa hatthiassarathapattisaṅkhātāṃ balaṅka khīṇāṃ,
manussānaṃ bhattavetanasaṅkhātāṃ pātheyyaṅka natthi. Saṅke paṇḍuparodhāyāti
svāhaṃ idheva attano jīvitavināsaṃ āsaṅkāmi, handa dānaṃ gacchāmi.

Āsaṅkā kumārikā raṇṇo vacanaṃ sutvā “mahārāja, tvaṃ mayhaṃ nāmaṃ jānāsi,
tayā vuttameva mama nāmaṃ, idaṃ me pitu kathetvā maṃ gaṇhitvā yāhi”ti raṇṇā
saddhiṃ sallapantī āha -

33. “Etadeva hi me nāmaṃ, yaṃnāmasmi rathesabha;
Āgamehi mahārāja, pitaraṃ āmantayāmaṃ”nti.

Tassattho - yaṃnāmā ahaṃ asmi, taṃ etaṃ āsaṅkātveva mama nāmanti.

Taṃ sutvā rājā bodhisattassa santikaṃ gantvā “bhante, tumhākaṃ dhītā āsaṅkā
nāmā”ti āha. “Nāmaṃ ṇātakālato paṭṭhāya taṃ gaṇetvā gaccha, mahārāja”ti. So
mahāsattaṃ vanditvā phalikaṃvimanadvāraṃ āgantvā āha - “bhadde, pitarāpi te
mayhaṃ dinnā, ehi dāni gamissāma”ti. “Āgamehi, mahārāja, pitaraṃ
āmantayāmaṃ”nti pāsādā otarivā mahāsattaṃ vanditvā roditvā khamāpetvā raṇṇo
santikaṃ āgatā. Rājā taṃ gaṇetvā bārāṇasiṃ gantvā puttadhītāhi vaḍḍhanto
piyasaṃvāsaṃ vasi. Bodhisatto aparihīṇajjhāno brahmaloke uppajji.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiṃphale patitṭhahi. Tadā āsaṅkā kumārikā
purāṇadutiyikā ahosi, rājā ukkaṇṭhitabhikkhu, tāpaso pana ahameva ahosinti.

Āsaṅkajātakavaṇṇanā pañcamā.

381. Migālopajātakavaṇṇanā

Na me ruccīti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhuṃ ārabba
kathesi. Satthā taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā “saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco”ti
pucchitvā “āma, bhante”ti vutte “na kho bhikkhu idāneva, pubbepi tvaṃ
dubbacoyeva, dubbacabhāvaṅka pana nissāya paṇḍitānaṃ vacanaṃ akaronto
verambhavātā mukhe byasanaṃ gatosī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto gijjhayoniyaṃ nibbattitvā
apanandagijjho nāma ahosi. So gijjhagaṇaparivuto gijjhakūṭapabbate vasi. Putto
panassa migālopo nāma thāmaḥbalasampanno ahosi, so añṇesaṃ gijjhānaṃ sīmaṃ
atikkamitvā atiuccaṃ uppati. Gijjhā “putto te atidūraṃ uppatatī”ti gijjharaṇṇo
ācikkhiṃsu. So taṃ pakkosetvā “tvaṃ kira, tāta, atiuccaṃ gacchasi, atiuccaṃ
gacchanto jīvitakkhayaṃ pāpuṇissasi”ti vatvā tisso gāthā abhāsi -

34. “Na me rucci migālopa, yassa te tādisī gatī;
Atuiccaṃ tāta patasi, abhūmiṃ tāta sevasi.

35. “Catukkaṇṇaṃva kedāraṃ, yadā te pathavī siyā;
Tato tāta nivattassu, māssu etto paraṃ gami.

36. “Santi añṇepi sakuṇā, pattayānā vihaṅgamā;
Akkhittā vātavegena, natṭhā te sassatīsamā”ti.

34-36. Tattha migālopāti puttaṃ nāmena ālapati. Atuiccaṃ tāta patasīti tāta, tvaṃ
añṇesaṃ gijjhānaṃ sīmaṃ atikkamitvā atiuccaṃ gacchasi. Catukkaṇṇaṃva kedāranti

imināssa sīmaṃ ācikkhati. Idaṃ vuttaṃ hoti - tāta, yadā te ayaṃ mahāpathavī catukkaṇṇaṃ kedāraṃ viya siyā, evaṃ khuddikā viya hutvā paññāyetha, atha tvaṃ ettakā ṭhānā nivatteyyāsi, etto paraṃ mā gamīti. Santi aññepīti na kevalaṃ tvameva, aññepi gijjhā evaṃ kariṃsūti dīpeti. Akkhittāti tepi gijjhā amhākaṃ sīmaṃ atikkamitvā gatā vātavegena ākaḍḍhitā nassiṃsu. Sassatīsamāti sassatīhi pathavīpabbatādīhi samaṃ attānaṃ maññamānā attano vassasahassaparimāṇaṃ āyuraṃ apūretvāpi antarā naṭṭhāti attho.

Migālopo anovādakattā pitu vacanaṃ akatvā laṅghanto pitarā akkhātaṃ sīmaṃ disvā taṃ atikkamma kālavāte patvā tepi chinditvā uppatito verambhavātamukhaṃ pakkhandi, atha naṃ verambhavātā pahariṃsu. So tehi pahaṭamattova khaṇḍākhaṇḍaṃ hutvā ākāseyeva antaradhāyi.

37. “Akatvā apanandassa, pitu vuddhassa sāsanaṃ;
Kālavāte atikkamma, verambhānaṃ vasaṃ agā.
38. “Tassa puttā ca dārā ca, ye caññe anujīvino;
Sabbe byasanaṃpādumaṃ, anovādakare dije.
39. “Evampi idha vuddhānaṃ, yo vākyam nāvabujjhati;
Atisīmacaro ditto, gijjhovātītasāsano;
Sabbe byasanaṃ papponti, akatvā vuddhasāsana”nti. -

Imā tisso abhisambuddhagāthā.

37-39. Tattha anujīvinoti taṃ nissāya jīvanakā. Anovādakare dijeti tasmiṃ migālope gijjhe ovādaṃ agaṇhante sabbepi te tena saddhiṃ atisīmaṃ gantvā vināsaṃ pāpuṇiṃsu. Evampīti, bhikkhave, yathā so gijjho, evaṃ yo aññopi gahaṭṭho vā pabbajito vā hitānukampakānaṃ vuddhānaṃ vacanaṃ na gaṇhāti, sopi ayaṃ sīmaṃ atikkamitvā caranto ditto gabbito gijjhova byasanaṃ pāpuṇātīti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā migālopo dubbacabhikkhu ahosi, apanando pana ahameva ahosi”nti.

Migālopajātakavaṇṇanā chaṭṭhā.

382. Sirikāḷakaṇṇijātakavaṇṇanā

Kā nu kāḷena vaṇṇenāti idaṃ satthā jetavane viharanto anāthapiṇḍikaṃ ārabha kathesi. So hi sotāpattiphale patitṭhitakālato paṭṭhāya akhaṇḍāni pañca sīlāni rakkhi, bhariyāpissa puttadhītaropi dāsāpi bhaṭṭiṃ gahetvā kammaṃ karontā kammakarāpi sabbe rakkhiṃsuyeva. Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, anāthapiṇḍiko suciyeva suciparivāro hutvā caratī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbe porāṇakapaṇḍitāpi suciyeva suciparivārā ahesu”nti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto seṭṭhi hutvā dānaṃ adāsi, sīlaṃ rakkhi, uposathakammaṃ kari, bhariyāpissa pañca sīlāni rakkhi, puttadhītaropi dāsakammakaraporisāpi pañca sīlāni rakkhiṃsu. So suciparivāraseṭṭhitveva paññāyittha. Athekadivasam so cintesi “sace mayā suciparivārasīlo koci āgamissati, tassa mama nisīdanapallaṅkaṃ vā nipajjanasayanaṃ vā dātuṃ na yuttaṃ,

anucchiṭṭhaṃ aparibhuttaṃ dātuṃ vaṭṭatī”ti attano vasanaṭṭhāneyeva ekapasse aparibhuttapallaṅkaṇca senāsanaṇca paññāpesi. Tasmīṃ samaye cātumahārājikadevalokato virūpakkhamahārājassa dhītā kālakaṇṇī ca nāma dhataratṭhamahārājassa dhītā sirī ca nāmāti imā dve bahūṃ gandhamālaṃ ādāya “anotatte kilissāmā”ti anotattatitthaṃ āgacchiṃsu. Tasmīṃ pana dahe bahūni titthāni, tesu buddhānaṃ titthe buddhāyeva nhāyanti, paccekabuddhānaṃ titthe paccekabuddhāva nhāyanti, bhikkhūnaṃ titthe bhikkhūva nhāyanti, tāpasānaṃ titthe tāpasāva nhāyanti, cātumahārājikādīsu chasu kāmasaggesu devaputtānaṃ titthe devaputtāva nhāyanti, devadhītānaṃ titthe devadhītāva nhāyanti.

Tatrimā dve āgantvā “ahaṃ paṭhamam nhāyissāmi, ahaṃ paṭhama”nti titthāya kalahaṃ kariṃsu. Kālakaṇṇī “ahaṃ lokaṃ pālemi vicāremi, tasmā paṭhamam nhāyituṃ yuttāmhī”ti vadati. Sirī “ahaṃ mahājanassa issariyadāyikāya paṭipadāya ṭhitā, tasmā paṭhamam nhāyituṃ yuttāmhī”ti vadati. Tā “amhesu paṭhamam nhāyituṃ yuttarūpaṃ vā ayuttarūpaṃ vā cattāro mahārājāno jānissanti”ti tesam santikaṃ gantvā “amhesu kā paṭhamam anotattadahe nhāyituṃ yuttarūpā”ti pucchiṃsu. Dhataratṭhavirūpakkhā “na sakkā amhehi vinicchinitu”nti virūḷhakavessavaṇānaṃ bhāramakaṃsu. Te “amhepi na sakkhissāma, sakkassa pādamūle pesessāmā”ti tā sakkassa santikaṃ pesesum. Sakko tāsam vacanaṃ sutvā cintesi “imā dvepi mama purisānaññeva dhītaro, na sakkā mayā imaṃ aḍḍaṃ vinicchinitu”nti. Atha tā sakko āha “bārāṇasiyaṃ suciparivāro nāma seṭṭhi atthi, tassa ghare anucchiṭṭhasayanaṇca paññattaṃ, yā tattha nisīdituṃ vā sayituṃ vā labhati, sā paṭhamam nhāyituṃ yuttarūpā”ti. Taṃ sutvā kālakaṇṇī tasmīṃ khaṇeyeva nīlavatthaṃ nivāsetvā nīlavilepanaṃ vilimpitvā nīlamaṇipīlandhanaṃ pīlandhitvā yantapāsāṇo viya devalokato otarivā majjhimayāmasamanantare seṭṭhino pāsādassa upaṭṭhānadvāre sayanassa avidūre ṭhāne nīlarasmīṃ vissajjetvā ākāse aṭṭhāsi. Seṭṭhi oloketvā taṃ addasa, sahadassanenevassa sā appiyā ahosi amanāpā. So tāya saddhiṃ sallapanto paṭhamam gāthamāha -

40. “Kā nu kālena vaṇṇena, na cāpi piyadassanā;
Kā vā tvaṃ kassa vā dhītā, kathaṃ jānemu taṃ maya”nti.

Tattha kālenāti nīlena. Vaṇṇenāti sarīravatthābharaṇavaṇṇena. Na cāpi piyadassanāti dhātuso, bhikkhave, sattā saṃsantantīti vuttaṃ, ayaṇca devadhītā anācārā dussilā, tasmā sā sahadassanenevassa appiyā jātā, tenevamāha. Kā vā tvanti “kā ca tvaṃ, ayameva vā pāṭho.

Taṃ sutvā kālakaṇṇī dutiyaṃ gāthamāha -

41. “Mahārājassahaṃ dhītā, virūpakkhassa caṇḍiyā;
Ahaṃ kālī alakkhikā, kālakaṇṇīti maṃ vidū;
Okāsaṃ yācito dehi, vasemu tava santike”ti.

Tattha caṇḍiyāti kodhanā. Kodhabhāvena hi mayhaṃ caṇḍīti nāmaṃ kariṃsu. Alakkhikāti nippaṇṇā. Maṃ vidūti evaṃ maṃ cātumahārājikadevaloke jānanti. Vasemūti mayam ajja ekarattaṃ tava santike vaseyyāma, etasmīṃ me anucchiṭṭhāsanasayane okāsaṃ dehīti.

Tato bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha -

42. “Kiṃsīle kiṃsamācāre, purise nivisase tuvaṃ;

Putṭhā me kāḷi akkhāhi, kathaṃ jānemu taṃ maya''nti.

Tattha nivisaseti tava cittaṃ nivisasi paṭiṭṭhahasīti.

Tato sā attano guṇaṃ kathentī catutthaṃ gāthamāha -

- 43.** “Makkhī paḷāsī sārambhī, issukī maccharī saṭho;
So mayhaṃ puriso kanto, laddhaṃ yassa vinassatī''ti.

Tassattho - yo puriso attano kataguṇaṃ na jānāti, guṇamakkhī hoti, attano kismiñci kāraṇe kathite “kiṃ ahaṃ etaṃ na jānāmī''ti yugaggāhaṃ gaṇhāti, aññehi kiñci kataṃ disvā sārambhavasena karaṇuttarikaṃ karoti, pare lābhaṃ labhante na tussati, “mayhaṃ issariyaṃ paresaṃ mā hotu, mayhameva hotū''ti sakasampattiṃ gopetvā parassa tiṇaggena telabindumpi na deti, kerāṭikalakkhaṇena samannāgato hutvā attano santakaṃ parassa adatvā tehi tehi upāyehi parasantakameva khādāti, yassa laddhaṃ dhaññaṃ vā dhaṇaṃ vā vinassati na tiṭṭhati, surādhutto akkhadhutto itthidhutto vā hutvā laddhaṃ laddhaṃ vināsetiyeva, ayaṃ etehi guṇehi samannāgato puriso mayhaṃ kanto piyo manāpo, evarūpe ahaṃ cittaṃ paṭiṭṭhahāmīti.

Sāyeva pañcamachaṭṭhasattamaḡāthā abhāsi -

44. “Kodhano upanāhī ca, pisuṇo ca vibhedako;
Kaṇḍakavāco pharuso, so me kantataro tato.
45. “Ajja suveti puriso, sadatthaṃ nāvabujjhati;
Ovajjamāno kuppati, seyyaṃ so atimaññati.
46. “Davappaluddho puriso, sabbamittehi dhaṃsati;
So mayhaṃ puriso kanto, tasmaṃ homi anāmayā''ti.

44-46. Tāpi imināva nayena vitthāretabbā. Saṅkhepattho panettha - kodhanoti appamattakenāpi kujjhanako. Upanāhīti parassa aparādhaṃ hadaye ṭhapetvā sucirenapi tassa anatthakāraṇo. Pisuṇoti pisuṇavāco. Vibhedakoti appamattakenapi mittabhindanako. Kaṇḍakavācoti sadosavāco. Pharusoti thaddhavāco. Kantataroti so puriso mayhaṃ purimāpi kantataro piyataro. Ajja suveti “idaṃ kammaṃ ajja kātabbaṃ, idaṃ sve, idaṃ tatiyadivasādīsū''ti evaṃ so sadatthaṃ attano kiccaṃ nāvabujjhati na jānāti. Ovajjamānoti ovadiyamāno. Seyyaṃ so atimaññatīti jātigottakulappadesasīlācāraguṇehi uttaritaraṃ uttamapuggalaṃ “tvaṃ mayhaṃ kiṃ pahosī''ti atikkamitvā maññati. Davappaluddhoti rūpādīsū kāmaguṇesu nirantaradavena paluddho abhibhūto vasaṃ gato. Dhaṃsatīti “tayā mayhaṃ kiṃ kata''ntiādīni vatvā sabbeheva mittehi dhaṃsati parihāyati. Anāmayāti ayaṃ etehi guṇehi samannāgate puggale niddukkhā nissokā homi, taṃ labhitvā aññattha anālayā hutvā vasāmī''ti.

Atha naṃ garahanto mahāsatto aṭṭhamāṃ gāthamāha -

- 47.** “Apehi etto tvaṃ kāḷi, netāṃ amhesu vijjati;
Aññaṃ janapadaṃ gaccha, nigame rājadhāniyo''ti.

Tattha apehīti apagaccha. Netāṃ amhesūti etaṃ makkhādikaṃ tava piyabhāvakaraṇaṃ amhesupi na vijjati natthi. Nigame rājadhāniyoti aññe nigamepi aññā rājadhāniyopi gaccha, yattha mayaṃ taṃ na passāma, tattha gacchāti dīpeti.

Taṃ sutvā kālakaṇṇī additā hutvā anantaragāthamāha -

- 48.** “Ahampi kho taṃ jānāmi, netam tumhesu vijjati;
Santi loke alakkhikā, saṅgharanti bahum dhanam;
Aham devo ca me bhātā, ubho nam vidhamāmase”ti.

Tattha netam tumhesūti yaṃ mama piyabhāvakaraṇam makkhādikaṃ yena aham attanāpi samannāgatā, taṃ tumhesu natthīti ahampi etaṃ jānāmi. Santi loke alakkhikāti aññe pana loke nissilā nippaññā santi. Saṅgharantīti te nissilā nippaññāpi samānā etehi makkhādīhi bahum dhanam saṅgharanti piṇḍam karonti. Ubho nanti taṃ pana etehi saṅgharitvā ṭhapitam dhanam ahañca mayhameva bhātā devo ca nāma devaputtoti ubho ekato hutvā vidhamāmase nāsema, amhākaṃ pana devaloke bahū dibbaparibhogā atthi dibbāni sayanāni, tvaṃ dadeyyāsi vā no vā, ko me tayā atthoti vatvā pakkāmi.

Tassā pakkantakāle sirī devadhītā suvaṇṇavaṇṇehi vatthavilepanehi suvaṇṇālankārena āgantvā upaṭṭhānadvāre pītaramiṃ vissajjetvā samehi pādehi samam pathaviyaṃ patitṭhāya sagāravā aṭṭhāsi. Taṃ disvā mahāsatto paṭhamam gāthamāha -

- 49.** “Kā nu dibbena vaṇṇena, pathabyā supatitṭhitā;
Kā vā tvaṃ kassa vā dhītā, katham jānemu taṃ maya”nti.

Tattha dibbenāti visiṭṭhena uttamera.

Taṃ sutvā sirī dutiyaṃ gāthamāha -

- 50.** “Mahārājassaham dhītā, dhataratṭhassa sirīmato;
Aham sirī ca lakkhī ca, bhūripaññāti maṃ vidū;
Okāsam yācito dehi, vasemu tava santike”ti.

Tattha sirī ca lakkhī cāti sirīti ca lakkhīti ca ahamevaṃnāmā, na aññā. Bhūripaññāti maṃ vidūti maṃ cātumahārājikadevaloke pathavīsamāya vipulāya paññāya samannāgatāti jānanti. Vasemu tava santiketi tava anucchiṭṭhāsane ceva anucchiṭṭhasayane ca ekarattim vaseyyāma, okāsam me dehīti.

51-56. Tato paraṃ bodhisatto āha -

51. “Kiṃsīle kiṃsamācāre, purise nivisase tuvaṃ;
Puṭṭhā me lakkhi akkhāhi, katham jānemu taṃ mayaṃ.
52. “Yo cāpi sīte atha vāpi uṇhe, vātātape ḍaṃsasarīsape ca;
Khudham pipāsam abhibhuyya sabbam, rattindivaṃ yo satataṃ niyutto.
53. “Kālāgatañca na hāpeti attham, so me manāpo nivise ca tamhi;
Akkodhano mittavā cāgavā ca, sīlūpapanno asaṭṭhojubhūto.
54. “Saṅgāhako sakhilo saṅhavāco, mahattapattopi nivātavutti;
Tasmimham pose vipulā bhavāmi, ūmi samuddassa yathāpi vaṇṇam.
55. “Yo cāpi mitte atha vā amitte, seṭṭhe sarikkhe atha vāpi hīne;
Attham carantaṃ atha vā anattham, āvī raho saṅgahameva vatte.

56. “Vācaṃ na vajjā pharusam kadāci, matassa jīvassa ca tassa homi;
Etesam yo aññataram labhitvā, kantā sirī majjati appapañño;
Taṃ dittarūpaṃ visamaṃ carantaṃ, karisaṭhānaṃva vivajjayāmi.
57. “Attanā kurute lakkhiṃ, alakkhiṃ kurutattanā;
Na hi lakkhiṃ alakkhiṃ vā, añño aññassa kārako”ti.

Seṭṭhissa pucchā hoti, siriyā vissajjanā.

Tattha ḍaṃsasarīsape cāti ḍaṃsā vuccanti piṅgalamakkhikā, sabbāpi vā makkhikājātikā idha “ḍaṃsā”ti adhippetā. Sarīsapāti dīghajātikā. Ḍaṃsā ca sarīsapā ca ḍaṃsasarīsapā, tasmim ḍaṃsasarīsape sati. Idaṃ vuttaṃ hoti - yo mahāseṭṭhi sīte vā uṇhe vā vātātape vā ḍaṃsasarīsape vā sati etehi sītādīhi pīliyamānopi etāni ceva sītādīni khudhañca pipāsañcāti sabbampetaṃ parissayaṃ abhibhuyya abhibhavitvā tiṇaṃ viya agaṇetvā rattindivaṃ kasivaṇijjādīsu ceva dānasīlādīsu ca satataṃ attano kammesu niyutto attānaṃ yojetvā vattati.

Kālāgatañcāti kasikālādīsu kasiādīni dhanapariccāgasīlarakkhaṇadhammassavanādikālesu ca dhanaparicajanādippabhedam diṭṭhadhammasamparāye sukhāvahaṃ atthaṃ na hāpeti, yuttappayuttakāle karotiyeva, so mayhaṃ manāpo tasmiñca purise ahaṃ nivisāmīti. Akkodhanoti adhivāsanakhantiyā samannāgato. Mittavāti kalyāṇamittena samannāgato. Cāgavāti dhanapariccāgayutto.

Saṅgāhakoti mittasaṅgahaāmisasaṅgahadhammasaṅgahānaṃ kārako. Sakhiloti muduvāco. Saṅhavācoti madhuravacano. Mahattapattopi nivātavuttīti mahantaṃ ṭhānaṃ vipulaṃ issariyaṃ pattopi yasena anuddhato nīcavutti paṇḍitānaṃ ovādakaro hoti. Tasmimhaṃ poseti tasmim ahaṃ purise. Vipulā bhavāmīti akhuddakā homi. So hi mahatiyā siriyā padaṭṭhānaṃ. Ūmi samuddassa yathāpi vaṇṇanti yathā nāma samuddassa vaṇṇaṃ oloketānaṃ uparūpari āgacchamānā ūmi vipulā viya khāyati, evamaṃ tasmim puggale vipulā homīti dīpeti.

Āvī rahoti sammukhā ca parammukhā ca. Saṅgahameva vatteti etasmim mittādibhede puggale catubbidhaṃ saṅgahameva vatteti pavatteti.

Na vajjāti yo kadāci kismiñci kāle pharusavacanaṃ na vadeyya, madhuravacanova hoti. Matassa jīvassa cāti tassāhaṃ puggalassa matassapi jīvantassapi bhattikā homi, idhalokepi paralokepi tādisameva bhajāmīti dasseti. Etesam yoti etesam sītābhibhavanādīnaṃ heṭṭhā vuttaguṇānaṃ yo puggalo ekampi guṇaṃ labhitvā pamajjati pamussati, puna nānuyuṇṇatīti attho. Kantā sirī, kantasirim, kantaṃ sirinti tayopi pāṭhā, tesam vasena ayaṃ atthayojanā - yo puggalo sirim labhitvā “kantā me siri yathāṭhāne ṭhitā”ti etesam aññataram guṇaṃ pamajjati, yo vā puggalo kantasirim piyasirim icchanto etesam guṇānaṃ aññataram labhitvā pamajjati, yo vā puggalo sirim labhitvā kantaṃ manāpaṃ sirim etesam guṇānaṃ aññataram pamajjati. Appapaññoti nippaṇṇo. Taṃ dittarūpaṃ visamaṃ carantanti taṃ ahaṃ dittasabhāvaṃ gabbitasabhāvaṃ kāyaduccaritādibhedam visamaṃ carantaṃ sucijātiko manusso gūthakūpaṃ viya dūrato vivajjayāmīti.

Añño aññassa kārakoti evaṃ sante lakkhiṃ vā alakkhiṃ vā añño puriso aññassa kārako nāma natthi, yo koci attanā attano lakkhiṃ vā alakkhiṃ vā karotīti.

Evam mahāsatto deviyā vacanaṃ abhinanditvā “idaṃ anucchiṭṭhaṃ āsanañca sayanañca tuyhaṃyeva anucchavikaṃ, pallaṅke ca sayane ca nisīda ceva nipajja cā”ti āha. Sā tattha vasitvā paccūsakāle nikkhamitvā cātumahārājikadevalokaṃ gantvā anotattadahe paṭhamam nahāyi. Tampi sayanaṃ siridevatāya paribhuttabhāvā sirisayanaṃ nāma jātaṃ. Sirisayanassa ayaṃ vaṃso, iminā kāraṇena yāvajjatanā “sirisayana”nti vuccati.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā siridevī uppalavaṇṇā ahosi, suciparivāraseṭṭhi pana ahameva ahosi”nti.

Sirikāḷakaṇṇijātakavaṇṇanā sattamā.

383. Kukkuṭajātakavaṇṇanā

Sucittapattachadanāti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tañhi bhikkhuṃ satthā “kasmā ukkaṇṭhito”ti pucchitvā “ekaṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ itthiṃ disvā kilesavasena, bhante”ti vutte “bhikkhu itthiyo nāma vañcetvā upalāpetvā attano vasaṃ gatakāle vināsaṃ pāpenti, lolabhiṭṭhā viya hontī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto arañhe kukkuṭayoniyaṃ nibbattitvā anekasatakukkuṭaparivāro arañhe vasati. Tassa avidūre ekā biḷārikāpi vasati. Sā ṭhapetvā bodhisattaṃ avasese kukkuṭe upāyena vañcetvā khādi. Bodhisatto tassā gahaṇaṃ na gacchati. Sā cintesi “ayaṃ kukkuṭo ativiya saṭho amhākañca saṭhabhāvaṃ upāyakusalabhāvañca na jānāti, imaṃ mayā ‘ahaṃ bhariyā te bhavissāmī”ti upalāpetvā attano vasaṃ āgatakāle khādituṃ vaṭṭatī”ti. Sā tena nissinnarukkhaṃ mūlaṃ gantvā vaṇṇasambhāsanapubbaṅgamāya vācāya taṃ yācamānā paṭhamam gāthamāha -

57. “Sucittapattachadana, tambacūḷa vihaṅgama;
Oroha dumasākhāya, mudhā bhariyā bhavāmi te”ti.

Tattha sucittapattachadanāti sucittehi pattehi katacchadana. Mudhāti vinā mūlena na kiñci gahetvā ahaṃ bhariyā te bhavāmi.

Taṃ sutvā bodhisatto “imāya mama sabbe ñātakā khāditā, idāni maṃ upalāpetvā khāditukāmā ahosi, uyyojessāmi na”nti cintetvā dutiyaṃ gāthamāha -

58. “Catuppadī tvaṃ kalyāṇi, dvipadāhaṃ manorame;
Migī pakkhī asaṇṇuttā, aṇṇaṃ pariyesa sāmika”nti.

Tattha migīti biḷāriṃ sandhāyāha. Asaṇṇuttāti jayampatikā bhavituṃ ayuttā asambandhā, natthi tesam īdiso sambandhoti dīpeti.

Taṃ sutvā tato sā “ayaṃ ativiya saṭho, yena kenaci upāyena vañcetvā naṃ khādissāmī”ti cintetvā tatiyaṃ gāthamāha -

59. “Komārikā te hessāmi, mañjukā piyabhāṇinī;
Vinda maṃ ariyena vedena, sāvaya maṃ yadicchasi”ti.

Tattha komārikāti ahaṃ ettakaṃ kālaṃ aṇṇaṃ purisaṃ na jānāmi, tava komārikā bhariyā bhavissāmīti vadati. Mañjukā piyabhāṇinīti tava madhurakathā piyabhāṇinīyeva bhavissāmi. Vinda manti paṭilabha maṃ. Ariyena vedenāti

sundarena paṭilābhena. Ahampi hi ito pubbe purisasamphassaṃ na jānāmi, tvampi itthisamphassaṃ na jānāsi, iti pakatiyā brahmacārī brahmacāriniṃ maṃ niddosena lābhena labha. Yadi maṃ icchasi, atha me vacanaṃ na saddahasi, dvādasayojanāya bārāṇasiyā bheriṃ carāpetvā “ayaṃ me dāsī”ti sāvaya, maṃ attano dāsaṃ katvā gaṇhāhīti vadati.

Tato bodhisatto “imaṃ tajjetvā palāpetuṃ vaṭṭatī”ti cintetvā catutthaṃ gāthamāha -

60. “Kuṇapādini lohitaṇṇe, cori kukkuṭapothini;
Na tvaṃ ariyena vedena, mamaṃ bhattāramicchasi”ti.

Tattha na tvaṃ ariyenāti tvaṃ ariyena brahmacariyavāsalābhena maṃ bhattāraṃ na icchasi, vañcetvā pana maṃ khādikutāmāsi, nassa pāpeti taṃ palāpesi. Sā pana palāyitvā gatā, na puna oloketuṃ visahi.

61. “Evampi caturā nārī, disvāna sadhanaṃ naraṃ;
Nenti saṇhāhi vācāhi, biḷārī viya kukkuṭaṃ.

62. “Yo ca uppatitaṃ atthaṃ, na khippamanubujjhati;
Amittavasamanveti, pacchā ca anutappati.

63. “Yo ca uppatitaṃ atthaṃ, khippameva nibodhati;
Muccate sattusambādhā, kukkuṭova biḷāriyā”ti. - imā abhisambuddhagāthā;

61-63. Tattha caturāti cāuriyena samannāgatā. Nārīti itthiyo. Nentīti attano vasaṃ upanenti. Biḷārī viyāti yathā sā biḷārī taṃ kukkuṭaṃ netuṃ vāyamati, evaṃ aññāpi nārīyo nentiyeva. Uppatitaṃ atthanti uppannaṃ kiñcideva atthaṃ. Na anubujjhatīti yathāsabhāvena na jānāti, pacchā ca anutappati. Kukkuṭovāti yathā so ñāṇasampanno kukkuṭo biḷārīto mutto, evaṃ sattusambādhato muccatīti attho.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā kukkuṭarājā ahameva ahoṣinti.

Kukkuṭajātakavaṇṇanā atṭhamā.

384. Dhammadhajājātakavaṇṇanā

Dhammaṃ caratha ñātayoti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tadā hi satthā “na, bhikkhave, ayaṃ idāneva kuhako, pubbepi kuhakoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sakuṇayoniyaṃ nibbattitvā vayappatto sakuṇasaṅghaparivuto samuddamajjhe dīpake vasi. Athekacce kāsiraṭṭhavāsino vāṇijā disākākaṃ gahetvā nāvāya samuddaṃ pakkhandiṃsu, samuddamajjhe nāvā bhijji. So disākāko taṃ dīpakaṃ gantvā cintesi “ayaṃ mahāsakuṇasaṅgho, mayā kuhakakammaṃ katvā etesaṃ aṇḍakāni ceva chāpake ca vamaṃ vamaṃ khādituṃ vaṭṭatī”ti. So otarivā sakuṇasaṅghassa majjhe mukhaṃ vivaritvā ekena pādena pathaviyaṃ atṭhāsi. “Ko nāma tvaṃ, sāmī”ti sakuṇehi puṭṭho “ahaṃ dhammiko nāmā”ti āha. “Kasmā pana ekena pādena ṭhitosī”ti? “Mayā dutiye pāde nikkhitte pathavī dhāretuṃ na sakkotī”ti. “Atha kasmā mukhaṃ vivaritvā

tiṭṭhasī”ti? “Ahaṃ aññaṃ āhāraṃ na khādāmi, vātameva khādāmi”ti. Evañca pana vatvā te sakuṇe āmantetvā “ovādaṃ vo dassāmi, taṃ suṇāthā”ti tesam ovādavasena paṭhamam gāthamāha -

- 64.** “Dhammaṃ caratha ñātayo, dhammaṃ caratha bhaddaṃ vo;
Dhammacārī sukhaṃ seti, asmiṃ loke paramhi cā”ti.

Tattha dhammaṃ carathāti kāyasucaritādibhedaṃ dhammaṃ karotha. Ñātayoti te ālapati. Dhammaṃ caratha bhaddaṃ voti ekavāraṃ caritvā mā osakkatha, punappunaṃ caratha, evaṃ bhaddaṃ vo bhavissati. Sukhaṃ setīti desanāsīsametaṃ, dhammacārī pana sukhaṃ tiṭṭhati gacchati nisīdati seti, sabbiriyāpathesu sukhito hotīti dīpeti.

Sakuṇā “ayaṃ kāko kohaññaṃ aṇḍakāni khādituṃ evaṃ vadatī”ti ajānitvā taṃ dussīlaṃ vaṇṇentā dutiyaṃ gāthamāhaṃsu -

- 65.** “Bhaddako vatayaṃ pakkhī, diyo paramadhammiko;
Ekapādena tiṭṭhanto, dhammamevānusāsati”ti.

Tattha dhammamevāti sabhāvameva. Anusāsati kathesi.

Sakuṇā tassa dussīlassa saddahitvā “tvam kira sāmi aññaṃ gocaraṃ na gaṇhasi, vātameva bhakkehi, tena hi amhākaṃ aṇḍakāni ca chāpake ca olokeyyāsī”ti vatvā gocarāya gacchanti. So pāpo tesam gatakāle aṇḍakāni ca chāpake ca kucchipūraṃ khādितvā tesam āgamanakāle upasantūpasanto hutvā mukhaṃ vivaritvā ekena pādena tiṭṭhati. Sakuṇā āgantvā puttake apassantā “ko nu kho khādati”ti mahāsaddena viravanti, “ayaṃ kāko dhammiko”ti tasmīṃ āsaṅkāmatampi na karonti. Athekadivasam mahāsatto cintesi “idha pubbe koci paripantho natthi, imassa āgatakālato paṭṭhāya jāto, imaṃ pariggaṇhituṃ vaṭṭatī”ti. So sakuṇehi saddhiṃ gocarāya gacchanto viya hutvā nivattitvā paṭicchannaṭṭhāne aṭṭhāsī. Kākopī “gatā sakuṇā”ti nirāsaṅko hutvā utṭhāya gantvā aṇḍakāni ca chāpake ca khādितvā punāgantvā mukhaṃ vivaritvā ekena pādena aṭṭhāsī.

Sakuṇarājā sakuṇesu āgatesu sabbe sannipātāpetvā “ahaṃ vo ajja puttakānaṃ paripanthaṃ pariggaṇhanto imaṃ pāpakākaṃ khādantaṃ addasaṃ, etha naṃ gaṇhāmā”ti sakuṇasaṅghaṃ āmantetvā parivāretvā “sace palāyati, gaṇheyyātha na”nti vatvā sesagāthā abhāsī -

66. “Nāssa sīlaṃ vijānātha, anaññaṃ pasamsatha;
Bhutvā aṇḍaṇca potaṇca, dhammo dhammoti bhāsati.
67. “Aññaṃ bhaṇati vācāya, aññaṃ kāyena kubbati;
Vācāya no ca kāyena, na taṃ dhammaṃ adhiṭṭhito.
68. “Vācāya sakhilo manoviduggo, channo kūpasayova kaṇhasappo;
Dhammadhajo gāmanigamāsu sādhu, dujjāno purisena bālisenā.
69. “Imaṃ tuṇḍehi pakkhehi, pādā cimaṃ viheṭṭhatha;
Chavañhimaṃ vināsetha, nāyaṃ saṃvāsānāraho”ti.

66-69. Tattha nāssa sīlanti na assa sīlaṃ. Anaññāyāti ajānitvā. Bhutvāti khāditvā. Vācāya no ca kāyenāti ayañhi vacaneneva dhammaṃ carati, kāyena pana na karoti. Na taṃ dhammaṃ adhiṭṭhitoti tasmā jānitabbo yathāyaṃ dhammaṃ bhaṇāti, na taṃ adhiṭṭhito, tasmim dhamme na adhiṭṭhito. Vācāya sakhiḷoti vacanena mudu. Manoviduggoti manasā viduggo duppaveso visamo. Channoti yasmim bile sayati, tena channo. Kūpasayoti bilāsayo. Dhammadhajoti sucaritadhammaṃ dhajam katvā vicaraṇena dhammaddhajo. Gāmanigamāsu sādhiṭi gāmesu ca nigamesu ca sādhu bhaddako sambhāvito. Dujjānoti ayaṃ evarūpo dussīlo paṭicchannakammanto bālisenā aññāṇena purisenā na sakkā jānitum. Pādā cimanti attano attano pādena ca imaṃ. Viheṭṭhathāti paharatha hanatha. Chavanti lāmakam. Nāyanti ayaṃ amhehi saddhim ekasmiṃ ṭhāne saṃvāsam na arahatīti.

Evañca pana vatvā sakuṇajetṭhako sayameva laṅghitvā tassa sīsam tuṇḍena pahari, avasesā sakuṇā tuṇḍanakhapādapakkhehi pahariṃsu. So tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi - “tadā kuhakakāko idāni kuhakabhikkhu ahosi, sakuṇarājā pana ahameva ahosi”nti.

Dhammadhajajātakavaṇṇanā navamā.

385. Nandiyamigarājajātakavaṇṇanā

Sace brāhmaṇa gacchesīti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ mātuposakabhikkhum ārabba kathesi. Tañhi satthā “saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu gihī posesī”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “kiṃ te hontī”ti vutte “mātāpitāro me, bhante”ti vutte “sādhu sādhu bhikkhu porāṇakapaṇḍitānaṃ vaṃsaṃ pālesi, porāṇakapaṇḍitā hi tiracchānāyoniyaṃ nibbattitvāpi mātāpitūnaṃ jīvitam adamsū”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kosalaratṭhe sākete kosalarāje rajjaṃ kārente bodhisatto migayoniyaṃ nibbattitvā vayappatto nandiyamigo nāma hutvā sīlācārasampanno mātāpitāro posesi. Tadā kosalarājā migavittakova ahosi. So pana manussānaṃ kasikammādīni kātuṃ adatvā mahāparivāro devasikaṃ migavaṃ gacchati. Manussā sannipatitvā “ayyā, ayaṃ rājā amhākaṃ kammacchedaṃ karoti, gharāvāsopi nassati, yaṃnūna mayaṃ ajjunavanaṃ uyyānaṃ parikkhipitvā dvāraṃ yojetvā porakkhaṇim khaṇitvā tiṇāni āropetvā daṇḍamuggarādihatthā araññaṃ pavisitvā gumbhe paharantā mige nīharitvā parivāretvā gorūpāni viya vajaṃ uyyānaṃ pavesetvā dvāraṃ pidahitvā rañño ārocetvā attano kammaṃ kareyyāma”ti mantayimṃsu. “Attheso upāyo”ti sabbe ekacchandā hutvā uyyānaṃ sajjetvā araññaṃ pavisitvā yojanamattaṭṭhānaṃ parikkhipimṃsu.

Tasmim khaṇe nandiyo ekasmiṃ khuddakagumbe mātāpitāro gahetvā bhūmiyaṃ nipanno hoti. Manussā nānāphalakāvudhahatthā bāhunā bāhuṃ piḷetvā taṃ gumbaṃ parikkhipimṃsu. Athekacce mige olokentā taṃ gumbaṃ pavisiṃsu. Nandiyo te disvā “ajja mayā jīvitam pariccajitvā mātāpitūnaṃ jīvitam dātuṃ vaṭṭatī”ti cintetvā utṭhāya mātāpitāro vanditvā “ammatāta, ime manussā imaṃ gumbaṃ pavisitvā amhe tayopi passissanti, tumhe ekena upāyena jīveyyātha, jīvitam vo seyyo, ahaṃ tumhākaṃ jīvitadānaṃ datvā manussehi gumbapariyante ṭhatvā gumbhe pahaṭamatteyeva nikkhamissāmi, atha te ‘imasmim khuddakagumbe ekoyeva migo bhavissatī’ti maññaṃānā gumbaṃ na pavissanti, tumhe appamattā hothā”ti mātāpitāro

khamāpetvā gamanasajjo aṭṭhāsi. So manussehi gumbapariyante ṭhatvā unnādetvā gumbe pahaṭamattēyeva tato nikkhami. Te “ekovettha migo bhavissatī”ti gumbaṃ na pavisiṃsu. Atha nandiyo gantvā migānaṃ antaraṃ pāvisi. Manussā parivāretvā sabbe mige uyyānaṃ pavesetvā dvāraṃ thaketvā rañño ārocetvā sakasakaṭṭhānāni agamaṃsu.

Tato paṭṭhāya rājā sayameva gantvā ekaṃ migaṃ vijjhitvā taṃ gahetvā ehīti ekaṃ pesetvā āharāpesi. Migā vāraṃ ṭhapayiṃsu, pattavāro migo ekamante tiṭṭhati, taṃ vijjhitvā gaṇhanti. Nandiyo pokkharāṇiyaṃ pāṇiyaṃ pivati, tiṇāni khādāti, vāro panassa na tāva pāpuṇāti. Atha bahūnaṃ divasānaṃ accayena tassa mātāpitaro taṃ daṭṭhukāmā hutvā “amhākaṃ putto nandiyamigarājā nāgabalo thāmasampanno, sace jīvati, avassaṃ vatiṃ laṅghitvā amhākaṃ dassanatthāya āgamissati, sāsanaṃ pesessāmā”ti cintetvā maggasaṃpe ṭhatvā ekaṃ brāhmaṇaṃ disvā “ayya, kahaṃ gacchasi”ti mānusiḱāya vācāya pucchitvā “sāketā”nti vutte puttassa sāsanaṃ paṇiṇantā paṭṭhamaṃ gāthamāhaṃsu -

- 70.** “Sace brāhmaṇa gacchesi, sāketā ajjunānaṃ vanaṃ;
Vajjāsī nandiyānaṃ nāma, puttānaṃ asmākamorasānaṃ;
Mātā pitā ca te vuddhā, te taṃ icchanti passitu”nti.

Tassattho - sace, tvaṃ brāhmaṇa, sāketānaṃ gacchasi, sāketā ajjunavānaṃ nāma uyyānaṃ atthi, tattha amhākaṃ putto nandiyo nāma migo atthi, taṃ vadeyyāsī “mātāpitaro te vuddhā yāva na maranti, tāva taṃ passituṃ icchantī”ti.

So “sādhū”ti sampāṭicchitvā sāketānaṃ gantvā punadivase uyyānaṃ pavisitvā “nandiyamigo nāma kataro”ti pucchi. Migo āgantvā tassa saṃpe ṭhatvā “aha”nti āha. Brāhmaṇo tamatthaṃ ārocesi. Nandiyo taṃ sutvā “gaccheyyāmaṃ, brāhmaṇa, vatiṃ laṅghitvā no na gaccheyyānaṃ, mayā pana rañño santakaṃ nivāpānabhojanaṃ bhuttaṃ, taṃ me iṇaṭṭhāne ṭhitānaṃ, imesaṅca migānaṃ majjhe ciravutthosmi, tassa me rañño ceva etesaṅca sotthibhāvaṃ akatvā attano balaṃ adassetvā gamanaṃ nāma na yuttaṃ, attano vāre pana sampatte ahaṃ etesaṃ sotthibhāvaṃ katvā sukhito āgacchissāmī”ti tamatthaṃ pakāseto dve gāthā abhāsi -

71. “Bhuttā mayā nivāpāni, rājino pānabhojanaṃ;
Taṃ rājapiṇḍaṃ avabhottuṃ, nāhaṃ brāhmaṇa mussahe.
72. “Odahissāmaṃ passaṃ, khurappānissa rājino;
Tadāhaṃ sukhito mutto, api passeyya mātara”nti.

71-72. Tattha nivāpānīti tesu tesu ṭhānesu nivutāni nivāpāni. Pānabhojananti pāṇiyaṅca avasesatiṇaṅca. Taṃ rājapiṇḍanti taṃ rañño santakaṃ saṅkaḍḍhitvā samodhānakaṭṭhena piṇḍaṃ. Avabhottunti dubbhuttaṃ bhuñjitūnaṃ. Rañño hi kiccaṃ anipphādentānaṃ avabhuttaṃ bhuñjati nāma, svāhaṃ evaṃ avabhottuṃ na ussahāmīti vadati. Brāhmaṇa mussaheti cettha brāhmaṇāti ālapanānaṃ, ma-kāro padasandhivasena vutto.

Odahissāmaṃ passaṃ, khurappānissa rājinoṇi ahaṃ, brāhmaṇa, attano vāre sampatte khurappaṃ sannayhitvā āgatassa rañño migayūthato nikkhamitvā ekamante ṭhatvā “maṃ vijjha, mahārājā”ti vatvā attano mahāphāsukapassaṃ

odahissāmi oḍḍessāmi. Sukhito muttoti tadā ahaṃ maraṇabhayaṃ mutto sukhito niddukkho rañña anuññaṭo api nāma mātaraṃ passeyyanti.

Taṃ sutvā brāhmaṇo pakkāmi. Aparabhāge tassa vāradivase rājā mahantena parivārena uyyānaṃ āgacchi. Mahāsatto ekamante aṭṭhāsi. Rājā “migam vijjhissāmī”ti khurappaṃ sannayhi. Mahāsatto yathā aññe maraṇabhayatajjitā palāyanti, evaṃ apalāyitvā nibbhayo hutvā mettaṃ purecārikaṃ katvā mahāphāsukapassaṃ odahitvā niccalova aṭṭhāsi. Rājā tassa mettānubhāvena saraṃ vissajjetuṃ nāsakki. Mahāsatto “kiṃ, mahārāja, saraṃ na mucceṣi, muñcāhī”ti āha. “Na sakkomi, migarājā”ti. “Tena hi guṇavantānaṃ guṇaṃ jāna, mahārājā”ti. Tadā rājā bodhisatte pasīditvā dhanuṃ chaḍḍetvā “imaṃ acittakaṃ kaliṅgarakaṇḍampi tāva tava guṇaṃ jānāti, ahaṃ sacittako manussabhūtopi tava guṇaṃ na jānāmi, migarāja, mayhaṃ khama, abhayaṃ te dammi”ti āha. “Mahārāja, mayhaṃ tāva abhayaṃ desi, ayaṃ pana uyyāne migagaṇo kiṃ karissatī”ti? “Etassapi abhayaṃ dammi”ti. Evaṃ mahāsatto nigrodhajātake vuttanayeneva sabbesaṃ araññe migānaṃ ākāśagatasakuṇānaṃ jalacaramacchānañca abhayaṃ dāpetvā rājānaṃ pañcasu sīlesu patitṭhāpetvā “mahārāja, rañña nāma agatigamaṇaṃ pahāya dasa rājadhamme akopentena dhammena samena rajjaṃ kāretuṃ vaṭṭatī”ti.

“Dānaṃ sīlaṃ pariccāgaṃ, ajjavaṃ maddavaṃ tapaṃ;
Akkodhaṃ avihiṃsañca, khantiñca avirodhanam.

“Iccete kusale dhamme, ṭhite passāmi attani;
Tato me jāyate pīti, somanassañcanappaka”nti. -

Evaṃ vutte rājadhamme gāthābandheneva desetvā katipāhaṃ rañño santike vasitvā nagare sabbasattānaṃ abhayadānapakāsanatthaṃ suvaṇṇabheriṃ carāpetvā “appamatto hohi, mahārājā”ti vatvā mātāpitūnaṃ dassanatthāya gato.

73. “Migarājā pure āsiṃ, kosalassa niketane;
Nandiyo nāma nāmena, abhirūpo catuppado.
74. “Taṃ maṃ vadhitumāgacchi, dāyasmim ajjune vane;
Dhanuṃ ārajjam katvāna, usuṃ sannayha kosalo.
75. “Tassāhaṃ odahiṃ passaṃ, khurappānissa rājino;
Tadāhaṃ sukhito mutto, mātaraṃ daṭṭhumāgato”ti. -

Imā tisso abhisambuddhagāthā honti.

73-75. Tattha kosalassa niketaneti kosalassa rañño niketane vasanaṭṭhāne, tassa santike araññasminti attho. Dāyasminti migānaṃ vasanaṭṭhāya dinnauyyāne. Ārajjam katvānāti jiyāya saddhiṃ ekato katvā, āropetvāti attho. Sannayhāti sannayhitvā yojetvā. Odahinti oḍḍesiṃ. Mātaraṃ daṭṭhumāgatoti desanāsīsametaṃ, rañño dhammaṃ desetvā sabbasattānaṃ abhayatthāya suvaṇṇabheriṃ carāpetvā mātāpitāro daṭṭhum āgatosmīti attho.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne mātuposakabhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi. Tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesuṃ, brāhmaṇo sārīputto, rājā ānando, nandiyamigarājā pana ahameva ahosinti.

2. Kharaputtavaggo

386. Kharaputtajātakavaṇṇanā

Saccaṃ kirevamāhaṃsūti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṃ ārabba kathesi. Tañhi bhikkhuṃ satthā “saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito”ti pucchitvā “āma, bhante”ti vutte “kena ukkaṇṭhāpito”ti vatvā “purāṇadutiyikāyā”ti vutte “bhikkhu ayaṃ te itthi anattakārikā, pubbepi tvaṃ imaṃ nissāya aggim pavisitvā maranto paṇḍite nissāya jīvitam labhī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ senake nāma raññe rajjaṃ kārente bodhisatto sakkattaṃ kāresi. Tadā senakassa rañño ekena nāgarājena saddhiṃ mittabhāvo hoti. So kira nāgarājā nāgabhavanā nikkhamitvā thale gocaraṃ gaṇhanto carati. Atha naṃ gāmadārakā disvā “sappo aya”nti leḍḍudaṇḍādīhi paharimsu. Atha rājā uyyānaṃ kīlitaṃ gacchanto disvā “kiṃ ete dārakā karonti”ti pucchitvā “ekaṃ sappam paharanti”ti sutvā “paharitaṃ mā detha, palāpetha ne”ti palāpesi. Nāgarājā jīvitam labhitvā nāgabhavanaṃ gantvā bahūni ratanāni ādāya aḍḍharattasamaye rañño sayanagharaṃ pavisitvā tāni ratanāni datvā “mahārāja, mayā tumhe nissāya jīvitam laddha”nti raññā saddhiṃ mittabhāvaṃ katvā punappunaṃ gantvā rājānaṃ passati. So attano nāgamāṇavikāsu ekaṃ kāmesu atittaṃ nāgamāṇavikaṃ rakkhaṇatthāya rañño santike ṭhapetvā “yadā etaṃ na passasi, tadā imaṃ mantaṃ parivatteyyāsi”ti tassa ekaṃ mantaṃ adāsi.

So ekadivasam uyyānaṃ gantvā nāgamāṇavikāya saddhiṃ pokkharāṇiyaṃ udakakīlaṃ kīli. Nāgamāṇavikā ekaṃ udakasappaṃ disvā attabhāvaṃ vijahitvā tena saddhiṃ asaddhammaṃ paṭisevi. Rājā taṃ apassanto “kahaṃ nu kho gatā”ti mantaṃ parivattetvā anācāraṃ karontiṃ disvā veḷupesikāya pahari. Sā kujjhivā tato nāgabhavanaṃ gantvā “kasmā āgatāsi”ti puṭṭhā “tumhākaṃ sahāyo maṃ attano vacanaṃ agaṇhantiṃ piṭṭhiyaṃ paharī”ti pahāraṃ dassesi. Nāgarājā tathato ajānitvāva cattāro nāgamāṇavake āmantetvā “gacchatha, senakassa sayanagharaṃ pavisitvā nāsavātena taṃ bhusaṃ viya viddhamsethā”ti pesesi. Te gantvā rañño sirisayane nipannakāle gabbhaṃ pavisimsu. Tesam pavisanavelāyameva rājā devim āha - “jānāsi nu kho bhadde, nāgamāṇavikāya gataṭṭhāna”nti? “Na jānāmi, devā”ti. “Ajja sā amhākaṃ pokkharāṇiyaṃ kīlanakāle attabhāvaṃ vijahitvā ekena udakasappena saddhiṃ anācāraṃ akāsi, atha naṃ ahaṃ ‘evaṃ mā karī’ti sikkhāpanatthāya veḷupesikāya paharim, sā ‘nāgabhavanaṃ gantvā sahāyassa me aññaṃ kiñci kathetvā mettim bhindeyyā’ti me bhayaṃ uppajjati”ti. Taṃ sutvā nāgamāṇavakā tatova nivattitvā nāgabhavanaṃ gantvā nāgarājassa tamatthaṃ ārocesuṃ. So saṃvegappatto hutvā taṅkhaṇaṇṇeva rañño sayanagharaṃ āgantvā tamatthaṃ ācikkhitvā khamāpetvā “idaṃ me daṇḍakamma”nti sabbarutajānaṃ nāma mantaṃ datvā “ayaṃ, mahārāja, anaggho manto, sace imaṃ mantaṃ aññaṃ dadeyyāsi, datvāva aggim pavisitvā mareyyāsi”ti āha. Rājā “sādhū”ti sampaṭicchi. So tato paṭṭhāya kipillikānampi saddaṃ jānāti.

Tassekadivasam mahātale nisīditvā madhuphāṇitehi khādanīyaṃ khādantassa ekaṃ madhubindu ca phāṇitabindu ca pūvakhaṇḍaṇca bhūmiyaṃ pati. Ekā kipillikā taṃ disvā “rañño mahātale madhucāṭi bhinnā, phāṇitasakaṭaṃ pūvasakaṭaṃ nikkujjitaṃ,

madhuphāṇitañca pūvañca khādathā”ti viravantī vicarati. Atha rājā tassā ravaṃ sutvā hasi. Rañño samīpe t̥hitā devī “kiṃ nu kho disvā rājā hasī”ti cintesi. Tasmim̐ khādanīyaṃ khāditvā nhatvā pallaṅke nisinne ekaṃ makkhikaṃ sāmiko “ehi bhadde, kilesaratiyā ramissāmā”ti āha. Atha naṃ sā “adhivāsehi tāva sāmi, idāni rañño gandhe āharissanti, tassa vilimpantassa pādamūle gandhacūṇṇaṃ patissati, ahaṃ tattha vaṭṭetvā sugandhā bhavissāmi, tato rañño piṭṭhiyaṃ nipajjitvā ramissāmā”ti āha. Rājā tampi saddaṃ sutvā hasi. Devīpi “kiṃ nu kho disvā hasī”ti puna cintesi. Puna rañño sāyamāsaṃ bhuñjantassa ekaṃ bhattasitthaṃ bhūmiyaṃ pati. Kipillikā “rājakule bhattasakaṭaṃ bhaggaṃ, bhattaṃ bhuñjathā”ti viravi. Taṃ sutvā rājā punapi hasi. Devī suvaṇṇakaṭacchuṃ gahetvā rājānaṃ parivisanti “maṃ nu kho disvā rājā hasatī”ti vitakkesi.

Sā raññā saddhim̐ sayanaṃ āruya nipajjanakāle “kiṃkāraṇā deva, hasī”ti pucchi. So “kiṃ te mama hasitakāraṇenā”ti vatvā punappunaṃ nibaddho kathesi. Atha naṃ sā “tumhākaṃ jānanamantaṃ mayhaṃ dethā”ti vatvā “na sakkā dātu”nti paṭikkhittāpi punappunaṃ nibandhi. Rājā “sacāhaṃ imaṃ mantaṃ tuyhaṃ dassāmi, marissāmi”ti āha. “Marantopi mayhaṃ dehi, devā”ti. Rājā mātugāmasavasiṃ hutvā “sādhū”ti sampāṭicchitvā “imissā mantaṃ datvā aggim̐ pavisissāmi”ti rathena uyyānaṃ pāyāsi.

Tasmim̐ khaṇe sakko lokaṃ olokento imaṃ kāraṇaṃ disvā “ayaṃ bālarājā mātugāmaṃ nissāya ‘aggim̐ pavisissāmi’ti gacchati, jīvitamassa dassāmi”ti sujaṃ asuraññaṃ ādāya bārāṇasiṃ āgantvā taṃ ajikaṃ katvā attanā ajo hutvā “mahājano mā passatū”ti adhiṭṭhāya rañño rathassa purato ahosi. Taṃ rājā ceva rathe yuttasindhavā ca passantī, añño koci na passati. Ajo kathāsamuṭṭhāpanatthaṃ rathapurato ajikāya saddhim̐ methunaṃ dhammaṃ paṭisevanto viya ahosi. Tameko rathe yuttasindhavo disvā “samma ajarāja, mayaṃ pubbe ‘ajā kira bālā ahirikā”ti assumha, na ca taṃ passimha, tvaṃ pana raho paṭicchannaṭṭhāne kattabbaṃ anācāraṃ amhākaṃ ettakānaṃ passantānaññeva karosi, na lajjasi, taṃ no pubbe suttaṃ iminā diṭṭhena sametī”ti vatvā paṭhamaṃ gāthamāha -

76. “Saccaṃ kirevamāhaṃsu, vastaṃ bālota paṇḍitā;
Passa bālo rahokammaṃ, āvikubbaṃ na bujjhatī”ti.

Tattha vastanti ajaṃ. Paṇḍitāti ñāṇasampannā taṃ bālota vadanti, saccaṃ kira vadanti. Passāti ālapanāṃ, passathāhi attho. Na bujjhatīti evaṃ kātuṃ ayuttanti na jānāti.

Taṃ sutvā ajo dve gāthā abhāsi -

77. “Tvaṃ khopi samma bālosi, kharaputta vijānāhi;
Rajjuyā hi parikkhitto, vaṅkoṭṭho ohitomukho.

78. “Aparampi samma te bālyaṃ, yo mutto na palāyasi;
So ca bālataro samma, yaṃ tvaṃ vahati senaka”nti.

77-78. Tattha tvaṃ khopi sammāti samma sindhava mayāpi kho tvaṃ bālataro. Kharaputtāti so kira gadrabhassa jātako, tena taṃ evamāha. Vijānāhīti ahameva bālota evaṃ jānāhi. Parikkhittoti yugena saddhim̐ gīvāya parikkhitto. Vaṅkoṭṭhoti vaṅkaoṭṭho. Ohitomukhoti mukhabandhanena pihitamukho. Yo mutto na palāyasīti yo tvaṃ rathato mutto samāno muttakāle palāyitvā araṇṇaṃ na pavisasi, taṃ te

apalāyanaṃ aparaṃpi bālyaṃ, so ca bālataroti yaṃ tvaṃ senakaṃ vahasi, so senako tayāpi bālataro.

Rājā tesāṃ ubhinnampi kathaṃ jānāti, tasmā taṃ suṇanto saṇikaṃ rathaṃ pesesi. Sindhavopi tassa kathaṃ sutvā puna catutthaṃ gāthamāha -

79. “Yaṃ nu samma ahaṃ bālo, ajarāja vijānahi;
Atha kena senako bālo, taṃ me akkhāhi pucchito”ti.

Tattha yanti karaṇatthe paccattavacanaṃ. Nūti anussavatthe nipāto. Idaṃ vuttaṃ hoti - samma ajarāja, yena tāva tiracchānagatattena kāraṇena ahaṃ bālo, taṃ tvaṃ kāraṇaṃ jānāhi, sakkā etaṃ tayā ñātum, ahañhi tiracchānagatattāva bālo, tasmā maṃ kharaputtātiādīni vadanto suṭṭhu vadasi, ayaṃ pana senako rājā kena kāraṇena bālo, taṃ me kāraṇaṃ pucchito akkhāhīti.

Taṃ sutvā ajo ācikkhanto pañcamaṃ gāthamāha -

80. “Uttamatthaṃ labhitvāna, bhariyāya yo padassati;
Tena jahissatattānaṃ, sā cevassa na hessatī”ti.

Tattha uttamatthanti sabbarutajānanamantaṃ. Tenāti tassā mantappadānasaṅkhātena kāraṇena taṃ datvā aggim pavisanto attānañca jahissati, sā cassa bhariyā na bhavissati, tasmā esa tayāpi bālataro, yo laddhaṃ yaṃ rakkhitum na sakkotīti.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā “ajarāja, amhākaṃ sotthiṃ karontopi tvaññeva karissasi, kathehi tāva no kattabbayuttaka”nti āha. Atha naṃ ajarājā “mahārāja, imesaṃ sattānaṃ attanā añño piyataro nāma natthi, ekaṃ piyabhaṇḍaṃ nissāya attānaṃ nāsetum laddhayaṃ pahātum na vaṭṭatī”ti vatvā chaṭṭhaṃ gāthamāha -

81. “Na ve piyammeti janinda tādiso, attāṃ niraṃkatvā piyāni sevati;
Attāva seyyo paramā ca seyyo, labbhā piyā ocitatthena pacchā”ti.

Tattha piyammeti piyaṃ me, ayameva vā pāṭho. Idaṃ vuttaṃ hoti - janinda, tādiso tumhādiso yasamaḥatte ṭhito puggalo ekaṃ piyabhaṇḍaṃ nissāya “idaṃ piyaṃ me”ti attāṃ niraṃkatvā attānaṃ chaḍḍetvā tāni piyāni na sevateva. Kiṃkāraṇā? Attāva seyyo paramā ca seyyoti, yasmā sataguṇena saḥassaguṇena attāva seyyo varo uttamo, paramā ca seyyo, paramā uttamāpi aññasmā piyabhaṇḍāti attho. Ettha hi ca-kāro pi-kāratthe nipātoti daṭṭhabbo. Labbhā piyā ocitatthena pacchāti ocitatthena vaḍḍhitatthena yasasampannena purisena pacchā piyā nāma sakkā laddhum, na tassā kāraṇā attā nāsetabboti.

Evaṃ mahāsatto rañño ovādaṃ adāsi. Rājā tussitvā “ajarāja, kuto āgatosī”ti pucchi. Sakko ahaṃ, mahārāja, tava anukampāya taṃ maraṇā mocetum āgatomhīti. Devarāja, ahaṃ etissā “mantaṃ dassāmī”ti avacaṃ, idāni “kiṃ karomī”ti? “Mahārāja, tumhākaṃ ubhinnampi vināsena kiccaṃ natthi, ‘sippassa upacāro’ti vatvā etaṃ katipaye pahāre paharāpehi, iminā upāyena na gaṇhissatī”ti. Rājā “sādhū”ti sampaṭicchī. Mahāsatto rañño ovādaṃ datvā sakaṭṭhānameva gato. Rājā uyyānaṃ gantvā devim pakkosāpetvā āha “gaṇhissasi bhadde, manta”nti? “Āma, devā”ti. “Tena hi upacāraṃ karomī”ti. “Ko upacāro”ti? “Piṭṭhiyaṃ pahārasate pavattamāne saddaṃ kātum na vaṭṭatī”ti. Sā mantalobhena “sādhū”ti sampaṭicchī. Rājā coraghātake pakkosāpetvā kasā gāhāpetvā ubhosu passesu paharāpesi. Sā dve tayo

pahāre adhivāsetvā tato paraṃ “na me mantena attho”ti ravi. Atha naṃ rājā “tvamaṃ māretvā mantamaṃ gaṇhitukāmāsī”ti piṭṭhiyaṃ niccammaṃ kāretvā vissajjāpesi. Sā tato paṭṭhāya puna kathetumaṃ nāsakkhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā rājā ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi, devī purāṇadutiyikā, asso sārīputto, sakko pana ahameva ahosinti.

Kharaputtajātakavaṇṇanā paṭhamā.

387. Sūcijātakavaṇṇanā

Akakkasaṃ aphaṇṇanti idaṃ satthā jetavane viharanto paññāpāramiṃ ārabbhā kathesi. Vatthu mahāumaṅgajātaka āvi bhavissati. Tadā pana satthā bhikkhū āmantetvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi tathāgato paññavā upāyakusaloyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe kammārakule nibbattitvā vayappatto pariyodātasippo ahosi. Mātāpitāro panassa daliddā, tesamaṃ gāmato avidūre añño sahaṃsakūṭiko kammāragāmo. Tattha kammārasahaṃsajetṭhako kammāro rājavallabho aḍḍho mahaddhano, tassekā dhītā ahosi uttamarūpadharā devaccharāpaṭibhāgā janapadakalyāṇilakkhaṇehi samannāgatā. Sāmantagāmesu manussa vāsipharasuphālapācanādikārāpanatthāya taṃ gāmaṃ gantvā yebhuyyena taṃ kumārikaṃ passanti, te attano attano gāmaṃ gantvā nisinnaṭṭhānādīsu tassā rūpaṃ vaṇṇenti. Bodhisatto taṃ sutvā savanasamaṃsaggena bajjhitvā “pādaparicārikaṃ naṃ karissāmī”ti uttamajātikaṃ ayaṃ gahetvā ekaṃ sukhumaṃ ghaṇaṃ sūciṃ katvā pāse vijjhitvā udake uppilāpetvā aparaṃpi tathārūpameva tassā kosakaṃ katvā pāse vijjhi. Iminā niyāmena tassā satta kosake akāsi, “kathaṃ akāsi”ti na vattabbaṃ. Bodhisattānañhi ñāṇamahantatāya karaṇaṃ samijjhatiyeva. So taṃ sūciṃ nālīkāya pakkhipitvā ovaṭṭikāya katvā taṃ gāmaṃ gantvā kammārajjetṭhakassa vasanaṃvithiṃ pucchitvā tattha gantvā dvāre ṭhatvā “ko mama hatthato evarūpaṃ nāma sūciṃ mūlena kiṇitumaṃ icchatī”ti sūciṃ vaṇṇento jetṭhakakammārassa gharadvārasamīpe ṭhatvā paṭhamaṃ gāthamāha -

82. “Akakkasaṃ aphaṇṇaṃ, kharadhotamaṃ supāsīyaṃ;
Sukhumaṃ tikhiṇaggañca, ko sūciṃ ketumicchati”ti.

Tassattho - mama paṭalassa vā tilakassa vā odhino vā abhāvena akakkasaṃ, sumaṭṭhatāya aphaṇṇaṃ, kharena pāsāṇena dhotattā kharadhotamaṃ, sundarena suviddhena pāsena samannāgatattā supāsīyaṃ, saṇhatāya sukhumaṃ, aggassa tikhiṇatāya tikhiṇaggaṃ sūciṃ mama hatthato mūlaṃ datvā ko kiṇitumaṃ icchatīti.

Evañca pana vatvā punapi taṃ vaṇṇento dutiyaṃ gāthamāha -

83. “Sumajjañca supāsañca, anupubbaṃ suvaṭṭitaṃ;
Ghanaghātimaṃ paṭithaddhaṃ, ko sūciṃ ketumicchati”ti.

Tattha sumajjañcāti kuruvindakacuṇṇena suṭṭhu majjitaṃ. Supāsañcāti saṇhena pāsavedhakena vidhattā sundarapāsaṃ. Ghanaghātimaṃ yā ghātiyamānā adhikaraṇiṃ anupavisati, ayaṃ “ghanaghātīmā”ti vuccati, tādisinti attho. Paṭithaddhanti thaddhaṃ amudukaṃ.

Tasmiṃ khaṇe sā kumārikā bhuttapātārāsaṃ pitaraṃ darathapaṭippassambhanatthaṃ cūḷasayane nipannaṃ tālavaṇṭena bījayamānā bodhisattassa madhurasaddaṃ sutvā allamaṃsapiṇḍena hadaye pahaṭṭā viya ghaṭasahassena nibbāpitadarathā viya hutvā “ko nu kho esa atimadhurena saddena kammārānaṃ vasanagāme sūciṃ vikkiṇāti, kena nu kho kammena āgato, jānissāmi na”nti tālavaṇṭaṃ ṭhapetvā gehā nikkhamma bahiāḷindake ṭhatvā tena saddhiṃ kathesi. Bodhisattānañhi patthitaṃ nāma samijjhati, so hi tassāyevatthāya taṃ gāmaṃ āgato. Sā ca tena saddhiṃ kathenti “māṇava, sakalaraṭṭhavāsino sūciādīnaṃ atthāya imaṃ gāmaṃ āgacchanti, tvaṃ bālatāya kammāragāme sūciṃ vikkiṇituṃ icchasi, sacepi divasaṃ sūciyā vaṇṇaṃ bhāsisasi, na te koci hatthato sūciṃ gaṇhissati, sace tvaṃ mūlaṃ laddhuṃ icchasi, aññaṃ gāmaṃ yāhi”ti vatvā dve gāthā abhāsi -

84. “Itodāni patāyanti, sūciyo baḷisāni ca;
Koyaṃ kammāragāmasmiṃ, sūciṃ vikketumicchati.

85. “Ito satthāni gacchanti, kammantā vividhā puthū;
Koyaṃ kammāragāmasmiṃ, sūciṃ vikketumicchati”ti.

84-85. Tattha itodānīti imasmiṃ raṭṭhe idāni sūciyo ca baḷisāni ca aññāni ca upakaraṇāni imamahā kammāragāmā patāyanti nikkhamanti, taṃ taṃ disaṃ pattharantā niggacchanti. Koyanti evaṃ sante ko ayaṃ imasmiṃ kammāragāme sūciṃ vikkiṇituṃ icchati. Satthānīti bārāṇasiṃ gacchantāni nānappakārāni satthāni itova gacchanti. Vividhā puthūti nānappakārā bahū kammantāpi sakalaraṭṭhavāsīnaṃ ito gahitaupakaraṇeheva pavattanti.

Bodhisatto tassā vacanaṃ sutvā “bhadde, tvaṃ ajānantī aññāṇena evaṃ vadesī”ti vatvā dve gāthā abhāsi -

86. “Sūciṃ kammāragāmasmiṃ, vikketabbā pajānatā;
Ācariyāva jānanti, kammaṃ sukatadukkaṭaṃ.

87. “Imaṇce te pitā bhadde, sūciṃ jaññā mayā kataṃ;
Tayā ca maṃ nimanteyya, yañcatthaññaṃ ghare dhana”nti.

86-87. Tattha sūcinti vibhattivipallāso kato. Idaṃ vuttaṃ hoti - sūci nāma pajānatā paṇḍitena purisena kammāragāmasmiṃyeva vikketabbā. Kiṃkāraṇā? Ācariyāva jānanti, kammaṃ sukatadukkaṭanti, tassa tassa sippassa ācariyāva tasmiṃ tasmiṃ sippe sukatadukkaṭakammaṃ jānanti, svāhaṃ kammārakammaṃ ajānantānaṃ gahapatikānaṃ gāmaṃ gantvā mama sūciyā sukatadukkaṭabhāvaṃ kathaṃ jānāpessāmi, imasmiṃ pana gāme mama balaṃ jānāpessāmīti. Evaṃ bodhisatto imāya gāthāya attano balaṃ vaṇṇesi.

Tayā ca maṃ nimanteyyāti bhadde sace tava pitā imaṃ mayā kataṃ sūciṃ “īdisā vā esā, evaṃ vā katā”ti jāneyya, “imaṃ me dhītaraṃ tava pādapariṇāmaṃ dammi, gaṇhāhi na”nti evaṃ tayā ca maṃ nimanteyya. Yañcatthaññaṃ ghare dhananti yañca aññaṃ saviññāṇakaṃ vā aviññāṇakaṃ vā ghare dhanaṃ atthi, tena maṃ nimanteyya. “Yañcassañña”ntipi pāṭho, yañca assa ghare aññaṃ dhanaṃ atthīti attho.

Kammārajetthako sabbaṃ tesaṃ kathaṃ sutvā “ammā”ti dhītaraṃ pakkositvā “kena saddhiṃ sallapasi”ti pucchi. Tāta, eko puriso sūciṃ vikkiṇāti, tena saddhiṃ sallapemīti. “Tena hi pakkosāhi na”nti. Sā gantvā pakkosi. Bodhisatto gehaṃ pavisitvā kammārajetthakaṃ vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Atha naṃ so “kataragāmaṃvāsikosī”ti pucchi. “Ahaṃ asukagāmaṃvāsikomhi asukakammārassa putto”ti. “Kasmā idhāgatosī”ti. “Sūcivikkayatthāyā”ti. “Āhara, sūciṃ te passāmā”ti. Bodhisatto attano guṇaṃ sabbesaṃ majjhe pakāsetukāmo “nanu ekakānaṃ olokitato sabbesaṃ majjhe oloketuṃ varatara”nti āha. So “sādhu, tātā”ti sabbe kammāre sannipātāpetvā tehi parivuto “āhara, tāta, mayaṃ passāma te sūci”nti āha. “Ācariya, ekaṃ adhikaraṇiṇca udakapūraṇca kaṃsathālaṃ āharāpethā”ti. So āharāpesi. Bodhisatto ovaṭṭikato sūcināḷikaṃ nīharitvā adāsi. Kammārajetthako tato sūciṃ nīharitvā “tāta, ayaṃ sūci”ti pucchi. “Nāyaṃ sūci, kosako eso”ti. So upadhārento neva antaṃ, na koṭiṃ addasa. Bodhisatto āharāpetvā nakhena kosakaṃ apantevā “ayaṃ sūci, ayaṃ kosako”ti mahājanassa dassetvā sūciṃ ācariyassa hatthe, kosakaṃ pādamūle ṭhapesi. Puna tena “ayaṃ maññe sūci”ti vutto “ayampi sūcikosakoyevā”ti vatvā nakhena paharanto paṭipāṭiyā cha sūcikosake kammārajetthakassa pādamūle ṭhapetvā “ayaṃ sūci”ti tassa hatthe ṭhapesi. Kammārasahassāni aṅguliyo phoṭesuṃ, celukkhepā pavattiṃsu.

Atha naṃ kammārajetthako “tāta, imāya sūciyā kiṃ bala”nti pucchi. “Ācariya balavatā purisena adhikaraṇiṃ ukkhipāpetvā adhikaraṇiyā heṭṭhā udakapātiṃ ṭhapāpetvā adhikaraṇiyā majjhe imaṃ sūciṃ paharathā”ti. So tathā kāretvā adhikaraṇiyā majjhe sūciṃ aggena pahari. Sā adhikaraṇiṃ vinivijjhivā udakapiṭṭhe kesaggamattampi uddhaṃ vā adho vā ahutvā tiriyaṃ paṭiṭṭhāsi. Sabbe kammārā “amhehi ettakaṃ kālāṃ ‘kammārā nāma edisā hontī’ti sutivasenapi na sutapubba”nti aṅguliyo phoṭetvā celukkhepasahassaṃ pavattayimṃsu. Kammārajetthako dhītaraṃ pakkositvā tasmiññeva parisamajjhe “ayaṃ kumārikā tuyhameva anucchavikā”ti udakaṃ pātetvā adāsi. So aparabhāge kammārajetthakassa accayena tasmaṃ gāme kammārajetthako ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi - “tadā kammārajetthakassa dhītā rāhulamātā ahosi, paṇḍitakammāraputto pana ahameva ahosi”nti.

Sūcijātakavaṇṇanā dutiyā.

388. Tuṇḍilajātakavaṇṇanā

Navachannaketi idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ maraṇabhīrukaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. So kira sāvatthivāsī kulaputto buddhasāsane pabbajitvā maraṇabhīruko ahosi, appamattakampi sākhācalanaṃ daṇḍakapātanaṃ sakuṇacatuppadasaddaṃ vā aññaṃ vā tathārūpaṃ sutvā maraṇabhayatajjito hutvā kucchiyaṃ viddhasaso viya kampanto vicari. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, asuko kira bhikkhu maraṇabhīruko appamattakampi saddaṃ sutvā vikampamāno palāyati, imesaṇca sattānaṃ maraṇameva dhuvaṃ, jīvitāṃ addhuvaṃ, nanu tadeva yoniso manasi kātabba”nti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā “saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu maraṇabhīruko”ti vatvā “āma, bhante”ti tena paṭiññāto “na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa maraṇabhīrukoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sūkariyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi. Sūkari pariṇatagabbhā dve putte vijāyi. Sā ekadivasam te gahetvā ekasmiṃ āvāṇe nipajji. Athekā bārāṇasidvāragāmaṇṇasī mahallikā kappāsakhattato pacchipuṇṇaṃ kappāsaṃ ādāya yaṭṭhiyā bhūmiṃ ākoṭenti āgacchi. Sūkari taṃ saddaṃ sutvā maraṇabhayaena puttake chaḍḍetvā palāyi. Mahallikā sūkarapotake disvā puttasaññaṃ paṭilabhivā pacchiyaṃ pakkhipivā gharaṃ netvā jeṭṭhakassa mahātuṇḍilo, kaniṭṭhassa cūlatuṇḍiloti nāmaṃ karivā te puttake viya posesi. Te aparabhāge vaḍḍhitvā thūlasarīrā ahesuṃ. Mahallikā “ime no mūlena dehī”ti vuccamānāpi “puttā me”ti vatvā kassaci na deti. Athekaṃ chaṇakāle dhuttā suraṃ pivantā maṃse khīṇe “kuto nu kho maṃsaṃ labhissāmā”ti vīmaṃsantā mahallikāya gehe sūkarānaṃ atthibhāvaṃ ñatvā mūlaṃ gahetvā tattha gantvā “amma, mūlaṃ gahetvā ekaṃ no sūkaraṃ dehī”ti āhaṃsu. Sā “alaṃ, tātā, puttā me ete, puttaṃ nāma maṃsaṃ khādanatthāya kiṇantānaṃ dadantā nāma natthī”ti paṭikkhipi. Dhuttā “amma, manussānaṃ sūkarā nāma puttā na honti, dehi no”ti punappunaṃ yācantāpi alabhivā mahallikaṃ suraṃ pāyetvā mattakāle “amma, sūkarehi kiṃ karissasi, mūlaṃ gahetvā paribbayaṃ karohī”ti tassā hatthe kahāpaṇe ṭhapayimsu.

Sā kahāpaṇe gahetvā “tātā, mahātuṇḍilaṃ dātuṃ na sakkomi. Cūlatuṇḍilaṃ pana gaṇhathā”ti āha. “Kahaṃ so”ti? “Ayaṃ etasmiṃ gacchati, saddamassa dehī”ti. “Āhāraṃ na passāmī”ti. Dhuttā mūlena ekaṃ bhattapātiṃ āharāpesuṃ. Mahallikā taṃ gahetvā dvāre ṭhapitaṃ sūkaradoṇiṃ pūretvā doṇisaṃpāya aṭṭhāsi. Tiṃsamattāpi dhuttā pāsahatthā tattheva aṭṭhaṃsu. Mahallikā “tātā, cūlatuṇḍila, ehī”ti tassa saddamakāsi. Taṃ sutvā mahātuṇḍilo “ettakaṃ kālaṃ mama mātārā cūlatuṇḍilassa saddo na dinnapubbo, maṃyeva paṭhamam saddāyati, avassaṃ ajja amhākaṃ bhayaṃ uppannaṃ bhavissati”ti aññāsi. So kaniṭṭhaṃ āmantesi “tātā, mama mātā taṃ pakkosati, gaccha tāva jānāhī”ti. So gacchā nikkhamivā bhattadoṇisaṃpāya tesam ṭhitabhāvaṃ disvā “ajja me maraṇaṃ uppanna”nti maraṇabhayaatajjito nivattivā kampamāno bhātu santikaṃ āgantvā thambhituṃ nāsakkhi, kampamāno paribbhami. Mahātuṇḍilo taṃ disvā “tātā, tvaṃ ajja pana pavedhasi paribbhamasi, pavisaṇaṭṭhānaṃ olokesi, kiṃ nāmetaṃ karosī”ti pucchi. So attanā diṭṭhakāraṇaṃ kathento paṭhamam gāthamāha -

- 88.** “Navachannakedāni diyyati, puṇṇāyaṃ doṇi suvāminī ṭhitā;
Bahuke jane pāsapāṇike, no ca kho me paṭibhāti bhuñjitu”nti.

Tattha navachannakedāni diyyatīti bhātika, pubbe amhākaṃ kuṇḍakayāgu vā jhāmaḥattam vā diyyati, ajja pana navachannakaṃ navākāraṃ dānaṃ diyyati. Puṇṇāyaṃ doṇīti ayaṃ amhākaṃ bhattadoṇi suddhabhattassa puṇṇā. Suvāminī ṭhitāti ayyāpi no tassā santike ṭhitā. Bahuke janeti na kevalaṇca ayyāva, aññopi bahuko jano pāsapāṇiko ṭhito. No ca kho me paṭibhātīti ayaṃ evaṃ etesaṃ ṭhitabhāvopi idaṃ bhattam bhuñjitumpi mayhaṃ na paṭibhāti, na rucchatīti attho.

Taṃ sutvā mahāsatto “tātā cūlatuṇḍila, mama kira mātā ettheva sūkare posenti nāma yadatthaṃ poseti, svāssā attho ajja matthakaṃ patto, tvaṃ mā cintayī”ti vatvā madhurena sarena buddhalīlāya dhammaṃ desento dve gāthā abhāsi -

- 89.** “Tasasi bhamasi leṇamicchasi, attāṇosi kuhiṃ gamissasi;
Appossukko bhuñja tuṇḍila, maṃsatthāya hi positāmhase.

90. “Ogaha rahadaṃ akaddamaṃ, sabbaṃ sedamalaṃ pavāhaya;
Gaṇhāhi navaṃ vilepanaṃ, yassa gandho na kadāci chijjatī”ti.

89-90. Tattha tasasi bhamasīti maraṇabhayena uttasasi, teneva kilamanto bhamasi. Leṇamicchasīti patitṭhaṃ olokesi. Attāṇosīti tāta, pubbe amhākaṃ mātā paṭisaraṇaṃ ahosi, sā ajja pana nirapekkhā amhe chaḍḍesi, idāni kuhiṃ gamissasi. Ogahāti ogāha, ayameva vā pāṭho. Pavāhayāti pavāhehi, hārehīti attho. Na chijjatīti na nassati. Idaṃ vuttaṃ hoti - tāta, sace maraṇato tasasi, akaddamaṃ pokkharaṇiṃ otarivā tava sarīre sabbaṃ sedaṇca malaṇca pavāhetvā surabhigandhavilepanaṃ vilimpāti.

Tassa dasa pāramiyo āvajjetvā mettāpāramiṃ purecārikaṃ katvā paṭhamaṃ padaṃ udāharantasveva saddo sakalaṃ dvādasayojanikaṃ bārāṇasiṃ ajjhottharivā gato. Sutasutakkhaṇeyeva rājauparājādayo ādiṃ katvā bārāṇasivāsino āgamaṃsu. Anāgatāpi gehe ṭhitāva suṇiṃsu. Rājapurisā gacche chinditvā bhūmiṃ samaṃ katvā vālukaṃ okiriṃsu. Dhuttānaṃ surāmado chijji. Pāse chaḍḍetvā dhammaṃ suṇamānā aṭṭhaṃsu. Mahallikāyapi surāmado chijji. Mahāsatto mahājanamajjhe cūlatuṇḍilassa dhammadesanaṃ ārabhi. Taṃ sutvā cūlatuṇḍilo “mayhaṃ bhātā evaṃ vadeti, amhākaṇca vaṃse pokkharaṇiṃ otarivā nahānaṃ, sarīrato sedamalapavāhanaṃ, purāṇavilepanaṃ hāretvā navavilepanagahaṇaṇca kismiñci kāle natthi, kiṃ nu kho sandhāya bhātā maṃ eva mātā”ti pucchanto catutthaṃ gāthamāha -

- 91.** “Katamo rahado akaddamo, kiṃsu sedamalanti vuccati;
Katamaṇca navaṃ vilepanaṃ, yassa gandho na kadāci chijjatī”ti.

Taṃ sutvā mahāsatto “tena hi kaniṭṭha ohitasoto suṇāhī”ti buddhalīlāya dhammaṃ desento imā gāthā abhāsi -

92. “Dhammo rahado akaddamo, pāpaṃ sedamalanti vuccati;
Sīlaṇca navaṃ vilepanaṃ, tassa gandho na kadāci chijjati.

93. “Nandanti sarīraghātino, na ca nandanti sarīradhārino;
Puṇṇāya ca puṇṇamāsiyā, ramamānāva jahanti jīvita”nti.

92-93. Tattha dhammoti pañcasīlaaṭṭhasīladasasīlāni tīṇi sucaritāni sattatiṃsabodhipakkhiyadhammā amatamahānibbānanti sabbopesa dhammo nāma. Akaddamoti rāgadosamohamānadiṭṭhikilesakaddamānaṃ abhāvena akaddamo. Iminā sesadhammato vinivattetvā nibbānameva dasseti. “Yāvatā, bhikkhave, dhammā saṅkhatā vā asaṅkhatā vā, virāgo tesam dhammānaṃ aggamakkhāyati, yadidaṃ madanimmadano pipāsavinayo ālayasamugghāto vaṭṭupacchedo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbāna”nti hi vuttaṃ, tadeva dassento, tāta cūlatuṇḍila, ahaṃ nibbānataḷākaṃ “rahado”ti kathemi. Jātijarābyādhimaraṇādīni hi tattha natthi, sace maraṇato muñcitukāmo, nibbānagāminiṃ paṭipadaṃ gaṇhāti. Upanissayapaccayavasena kira bodhisatto evaṃ kathesi.

Pāpaṃ sedamalanti tāta cūlatuṇḍila, pāpaṃ sedamalasadisattā “sedamala”nti porāṇakapaṇḍitehi kathitaṃ. Taṃ panetaṃ ekavidhena pāpaṃ yadidaṃ manopadoso, duvidhena pāpaṃ pāpakaṇca sīlaṃ, pāpikā ca diṭṭhi, tividhena pāpaṃ tīṇi duccharitāni, catubbidhena pāpaṃ cattāri agatigamanāni, pañcavidhena pāpaṃ pañca cetokhilā, chabbidhena pāpaṃ cha agāravā, sattavidhena pāpaṃ satta

asaddhammā, aṭṭhavidhena pāpaṃ aṭṭha micchattā, navavidhena pāpaṃ nava āghātavattḥūni, dasavidhena pāpaṃ dasa akusalakammāpathā, bahuvidhena pāpaṃ rāgo doso mohoti ekakadukatikādivasena vibhattā akusalā dhammā, iti sabbampetaṃ pāpaṃ “sarīranissitasadamalasadisa”nti paṇḍitehi kathitaṃ.

Sīlanti pañcasīlaṃ dasasīlaṃ catupārisuddhisīlaṃ. “Idaṃ, tāta, sīlaṃ catujjātīgandhavilepanasadisa”nti vadati. Tassāti tassa silassa gandho tīsu vayesu kadāci na chijjati, sakalalokaṃ pattharivā gacchati.

“Na pupphagandho paṭivātameti, na candanaṃ taggaramallikā vā;
Satañca gandho paṭivātameti, sabbā disā sappuriso pavāyati.

“Candanaṃ tagaraṃ vāpi, uppalaṃ atha vassikī;
Etesaṃ gandhajātānaṃ, sīlagandho anuttaro.

“Appamatto ayaṃ gandho, yvāyaṃ tagaracandanaṃ;
Yo ca sīlavataṃ gandho, vāti devesu uttamo”ti.

Nandanti sarīraghātinoti tāta cūlatuṇḍila, ime aññāṇamanussā “madhuramaṃsaṃ khādissāma, puttadāraṃpi khādāpessāmā”ti pāṇātipātaṃ karontā nandanti tussanti, pāṇātipāto āsevito bhāvito bahulīkato nirayasaṃvattaniko hoti, tiracchānayoni...pe... pettivisayasaṃvattaniko hoti, yo sabbalahuko pāṇātipātassa vipāko, so manussabhūtaṃ appāyukasāṃvattaniko hotīti imaṃ pāṇātipāte ādīnavaṃ na jānanti. Ajānantā -

“Madhuvā maññati bālo, yāva pāpaṃ na paccati;
Yadā ca paccati pāpaṃ, bālo dukkhaṃ nigacchatī”ti. -

Madhurasaññino hutvā -

“Caranti bālā dummedhā, amitteneva attanā;
Karontā pāpakaṃ kammaṃ, yaṃ hoti kaṭukapphala”nti. -

Ettakampi na jānanti.

“Na taṃ kammaṃ kataṃ sādhu, yaṃ katvā anutappati;
Yassa assumukho rodaṃ, vipākaṃ paṭisevatī”ti.

Na ca nandanti sarīradhārinoti tāta cūlatuṇḍila, ye panete sarīradhārino sattā, te attano maraṇe āgacchante ṭhapetvā sīhamigarājahatthājānīyaassājānīyakhīṇāsava avasesā bodhisattaṃ ādiṃ katvā abhāyantā nāma natthi.

“Sabbe tasanti daṇḍassa, sabbe bhāyanti maccuno;
Attānaṃ upamaṃ katvā, na haneyya na ghātaye”ti.

Puṇṇāyāti guṇapūṇṇāya. Puṇṇamāsiyāti puṇṇacandayuttāya, māsāṃ vā pūretvā ṭhitāya. Tadā kira puṇṇamāsī uposathadivaso hoti. Ramamānāva jahanti jīvanti tāta cūlatuṇḍila, mā soci mā paridevi, maraṇassa nāma te bhāyanti, yesaṃ abbhantare sīlādiguṇā natthi. Mayaṃ pana sīlācārasampannā puññavanto, tasmā amhādisā sattā ramamānāva jahanti jīvanti.

Evam mahāsatto madhurena sarena buddhalīlāya dhammaṃ desesi. Mahājanakāyā aṅguliyo phoṭeṣum, celukkhepā ca pavattiṃsu, sādhu-kārasaddapuṇṇaṃ antalikkhaṃ ahoṣi. Bārāṇasirājā bodhisattaṃ rajjena pūjetvā mahallikāya yasaṃ datvā ubhopi te gandhodakena nhāpetvā gandhādīhi vilimpāpetvā gīvāsu maṇiratanāni piḷandhāpetvā gharaṃ netvā puttattṭhāne ṭhapetvā mahantena parivārena paṭijaggi. Bodhisatto rañño pañca sīlāni adāsi. Sabbe bārāṇasivāsino ca kāsiraṭṭhavāsino ca pañca sīlāni rakkhiṃsu. Mahāsatto nesaṃ pakkhadivasesu dhammaṃ desesi, vinicchaye nisīditvā aḍḍe tīresi. Tasmaṃ dhamaṇe kūṭaḍḍakārakā nāma nāhesum. Aparabhāge rājā kālamakāsi. Mahāsatto tassa sarīraparihāraṃ kāretvā vinicchaye potthake likhāpetvā “imaṃ potthakaṃ oloketvā aḍḍaṃ tīreyyāthā”ti vatvā mahājanassa dhammaṃ desetvā appamādena ovādaṃ datvā sabbesaṃ rodantānaṃ paridevantānaññeva saddhiṃ cūḷatuṇḍilena araññaṃ pāvisi. Tadā bodhisattassa ovādo satṭhi vassasahassāni pavatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so maraṇabhīruko bhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi.

Tadā rājā ānando ahoṣi, cūḷatuṇḍilo maraṇabhīruko bhikkhu, parisā buddhaparisā, mahātuṇḍilo pana ahameva ahoṣinti.

Tuṇḍilajātakavaṇṇanā tatiyā.

389. Suvaṇṇakakkaṭakajātakavaṇṇanā

Siṅgimigoti idaṃ satthā veḷuvane viharanto ānandattherassa attano atthāya jīvitapariccāgaṃ ārabha kathesi. Vatthu yāva dhanuggahapayojanā khaṇḍahāla-jātake dhanapālavissajjanaṃ cūḷahaṃsamahāhaṃsajātake kathitaṃ. Tadā hi bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum “āvuso, dhammaḥaṇḍāgārikaānandatthero sekkhapaṭisambhidāppatto hutvā dhanapālake āgacchante sammāsambuddhassa jīvitaṃ pariccajī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi ānando mayhaṃ jīvitaṃ pariccajīyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte rājagahassa pubbapasse sālindiyo nāma brāhmaṇagāmo hoti. Tadā bodhisatto tasmaṃ gāme kassakabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā tassa gāmassa pubbuttarāya disāya ekasmiṃ gāmakhette karīsasahassamattaṃ kasiṃ kāresi. So ekadivasaṃ manussehi saddhiṃ khettaṃ gantvā kammakāre “kasathā”ti āṇāpetvā mukhadhovanatthāya khettaḷḷiyaṃ mahantaṃ sobbhaṃ upasaṅkami. Tasmaṃ kho pana sobbhe eko suvaṇṇavaṇṇo kakkaṭako paṭivasati abhirūpo pāsādiko. Bodhisatto dantakaṭṭhaṃ khāditvā taṃ sobbhaṃ otari. Tassa mukhadhovanakāle kakkaṭako santikaṃ āgamāsi. Atha naṃ so ukkhipitvā attano uttarisāṭakantare nipajjāpetvā gahetvā khettaḷḷiyaṃ kattabbakiccaṃ katvā gacchanto tattheva naṃ sobbhe pakkhipitvā gehaṃ āgamāsi. Tato paṭṭhāya khettaṃ āgacchanto paṭhamam taṃ sobbhaṃ gantvā kakkaṭakaṃ ukkhipitvā uttarisāṭakantare nipajjāpetvā pacchā kammantaṃ vicāresi. Iti tesam aññaṃaññaṃ viṣṣāso daḷho ahoṣi.

Bodhisatto nibaddhaṃ khettaṃ āgacchati, akkhīsu ca panassa pañca pasādā tīṇi maṇḍalāni visuddhāni hutvā paññāyanti. Athassa khettaḷḷiyaṃ ekasmiṃ tāle kākakulāvake kākī akkhīni disvā khāditukāmā hutvā kākam āha - “sāmi, dohaḷo me

uppanno”ti. “Kiṃ dohaḷo nāmā”ti? “Etassa brāhmaṇassa akkhīni khāditukāmāmhī”ti. “Duddohaḷo te uppanno, ko etāni āharitum sakkhissatī”ti. “Tvam na sakkosī”ti ahampetam jānāmi, yo panesa tālassa avidūre vammiko, ettha kaṇhasappo vasati. “Taṃ upaṭṭhaha, so etaṃ ḍaṃsitvā māressati, athassa akkhīni uppāṭetvā tvam āharissasī”ti. So “sādhū”ti sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya kaṇhasappam upaṭṭhahi. Bodhisattenapi vāpitasassānaṃ gabbhaggahaṇakāle kakkaṭako mahā ahoṣi. Athekadivasam sappo kākamāha “samma, tvam nibaddham maṃ upaṭṭhahasi, kiṃ te karomī”ti. “Sāmi, tumhākaṃ dāsiyā etassa khettsāmikassa akkhīsu dohaḷo uppajji, svāham tumhākaṃ ānubhāvena tassa akkhīni labhissāmīti tumhe upaṭṭhahāmī”ti. Sappo “hotu, nayidaṃ garukaṃ, labhissasī”ti taṃ assāsetvā puna divase brāhmaṇassa āgamanamagge kedāramariyādaṃ nissāya tiṇehi paṭicchanno hutvā tassāgamaṇam olokento nipajji.

Bodhisatto āgacchanto paṭhamam sobbham otarivā mukham dhovivā sineham paccupaṭṭhāpetvā suvaṇṇakakkaṭakaṃ āliṅgetvā uttarisāṭakantare nipajjāpetvā khettaṃ pāvisi. Sappo taṃ āgacchantam disvāva vegena pakkhanditvā piṇḍikamaṃse ḍaṃsitvā tattheva pāṭetvā vammikaṃ sandhāya palāyi. Bodhisattassa patanañca kakkaṭakassa sāṭakantarato laṅghanañca kākassa āgantvā bodhisattassa ure nilīyanañca apacchāpurimaṃ ahoṣi. Kāko nilīyitvā akkhīni tuṇḍena pahari. Kakkaṭako “imaṃ kākaṃ nissāya mama sahāyassa bhayaṃ uppannam, etasmiṃ gahite sappo āgacchissatī”ti saṇḍāsena gaṇhanto viya kākaṃ gīvāyaṃ aḷena daḷham gahetvā kilametvā thokaṃ sithilamakāsi. Kāko “kissa maṃ samma, chaḍḍetvā palāyasi, esa maṃ kakkaṭako bhiyyo viheṭṭheti, yāva na marāmi, tāva ehī”ti sappam pakkosanto paṭhamam gāthamāha -

94. “Siṅgimigo āyatacakkhunetto, aṭṭhittaco vārisayo alomo;
Tenābhībhūto kapaṇam rudāmi, hare sakhā kissa nu maṃ jahāsī”ti.

Tattha siṅgimigoti siṅgīsuvaṇṇavaṇṇatāya vā aḷasaṅkhātānaṃ vā siṅgānaṃ atthitāya kakkaṭako vutto. Āyatacakkhunettoti dīghehi cakkhusaṅkhātehi nettehi samannāgato. Aṭṭhimeva taco assāti aṭṭhittaco. Hare sakhāti ālapanametam, ambho sahāyāti attho.

Sappo taṃ sutvā mahantaṃ phaṇam katvā kākaṃ assāsento agamāsi. Satthā imamatthaṃ dīpento abhisambuddho hutvā dutiyaṃ gāthamāha -

95. “So passasanto mahatā phaṇena, bhujaṅgamo kakkaṭamajjhapatto;
Sakhā sakhāraṃ paritāyamāno, bhujaṅgamaṃ kakkaṭako gahesī”ti.

Tattha kakkaṭamajjhapattoti kakkaṭakaṃ sampatto. Sakhā sakhāraṇti sahāyo sahāyaṃ. “Sakaṃ sakhāra”ntipi pāṭho, attano sahāyanti attho. Paritāyamānoti rakkhamāno. Gahesīti dutiyena aḷena gīvāyaṃ daḷham gahesi.

Atha naṃ kilametvā thokaṃ sithilamakāsi. Atha sappo “kakkaṭakā nāma neva kākamaṃsaṃ khādanti, na sappamaṃsaṃ, atha kena nu kho kāraṇena ayaṃ amhe gaṇhī”ti cintetvā taṃ pucchanto tatiyaṃ gāthamāha -

96. “Na vāyaṃ no pana kaṇhasappam, ghāsattiko kakkaṭako adeyya;
Pucchāmi taṃ āyatacakkhunetta, atha kissa hetumha ubho gaṇhī”ti.

Tattha ghāsattikoti āhāratthiko hutvā. Adeyyātiādiyeyya, na-kārena yojetvā na gaṇhīti attho.

Taṃ sutvā kakkaṭako gahaṇakāraṇaṃ kathento dve gāthā abhāsi -

97. “Ayaṃ puriso mama atthakāmo, yo maṃ gahetvāna dakāya neti;
Tasmiṃ mate dukkhamanappakaṃ me, ahañca eso ca ubho na homa.
98. “Mamañca disvāna pavaddhakāyaṃ, sabbo jano hiṃsitumeva micche;
Sāduñca thūlañca muduñca maṃsaṃ, kākāpi maṃ disva viheṭṭhayeyyu”nti.

97-98. Tattha ayanti bodhisattaṃ niddisati. Atthakāmoti hitakāmo. Dakāya netīti yo maṃ sampiyāyamāno uttarisāṭakena gahetvāna udakāya neti, attano vasanakasobbhaṃ pāpeti. Tasmiṃ mateti sace so imasmiṃ ṭhāne marissati, etasmiṃ mate mama kāyikaṃ cetasiṃ mahantaṃ dukkhaṃ bhavissatīti dīpeti. Ubho na homāti dvepi janā na bhavissāma. Mamañca disvānāti gāthāya ayamatto - idañca aparaṃ kāraṇaṃ, imasmiṃ mate anāthaṃ nippaccayaṃ maṃ pavaḍḍhitakāyaṃ disvā sabbo jano “imassa kakkaṭakassa sāduñca thūlañca muduñca maṃsa”nti maṃ māretuṃ iccheyya, na kevalañca jano manusso, tiracchānabhūtā kākāpi maṃ disvā viheṭṭhayeyyuṃ viheseyyuṃ māreyyuṃ.

Taṃ sutvā sappo cintesi “ekenupāyena imaṃ vañcetvā kākañca attānañca mocessāmī”ti. Atha naṃ vañcetukāmo chaṭṭhaṃ gāthamāha -

- 99.** “Sacetassa hetumha ubho gahītā, utṭhātu pose visamāvamāmi;
Mamañca kākañca pamuñca khippaṃ, pure visaṃ gāḷhamupeti macca”nti.

Tattha sacetassa hetūti sace etassa kāraṇā. Utṭhātūti nibbiso hotu. Visamāvamāmīti ahamassa visaṃ ākaḍḍhāmi, nibbisaṃ naṃ karomi. Pure visaṃ gāḷhamupeti maccanti imaṃhi maccaṃ mayā anāvamiamānaṃ visaṃ gāḷhaṃ balavaṃ hutvā upagaccheyya, taṃ yāva na upagacchati, tāvadeva amhe dvepi jane khippaṃ muñcāti.

Taṃ sutvā kakkaṭako cintesi “ayaṃ ekenupāyena maṃ dvepi jane vissajjāpetvā palāyitukāmo, mayhaṃ upāyakosallaṃ na jānāti, ahaṃ dāni yathā sappo sañcarituṃ sakkoti, evaṃ aḷaṃ sithilaṃ karissāmi, kākaṃ pana neva vissajjessāmī”ti evaṃ cintetvā sattamaṃ gāthamāha -

- 100.** “Sappaṃ pamokkhāmi na tāva kākaṃ, paṭibandhako hohiti tāva kāko;
Purisañca disvāna sukhiṃ arogaṃ, kākaṃ pamokkhāmi yatheva sappā”nti.

Tattha paṭibandhakoti pāṭibhogo. Yatheva sappanti yathā bhavantaṃ sappaṃ muñcāmi, tathā kākaṃ pamokkhāmi, kevalaṃ tvaṃ imassa brāhmaṇassa sarīrato sīghaṃ visaṃ āvamāhīti.

Evañca pana vatvā tassa sukhasaṅcāraṇatthaṃ aḷaṃ sithilamakāsi. Sappo visaṃ āvāmitvā mahāsattassa sarīraṃ nibbisaṃ akāsi. So niddukkho utṭhāya pakatavaṇṇeneva aṭṭhāsi. Kakkaṭako “sace ime dvepi janā arogā bhavissanti, mayhaṃ sahāyassa vaḍḍhi nāma na bhavissati, vināsessāmi ne”ti cintetvā kattarikāya uppalamakuḷaṃ viya aḷehi ubhinnaṃpi sīsaṃ kappetvā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpesi. Kākipi tamhā ṭhānā palāyi. Bodhisatto sappassa sarīraṃ daṇḍake veṭṭetvā gumbapiṭṭhe khipi. Suvaṇṇakakkaṭakaṃ sobbhe vissajjetvā nhatvā sālindiyagāmaṃ gato. Tato paṭṭhāya kakkaṭakena saddhiṃ adhikataro vissāso ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānento osānagāthamāha -

101. “Kāko tadā devadatto ahosi, māro pana kaṇhasappo ahosi;
Ānandabhaddo kakkaṭako ahosi, ahaṃ tadā brāhmaṇo homi satthā”ti.

Saccapariyosāne bahū sotāpannādayo ahesuṃ. Kākī pana gāthāya na vuttā, sā ciñcamāṇavikā ahosīti.

Suvaṇṇakakkaṭakajātakavaṇṇanā catutthā.

390. Mayhakajātakavaṇṇanā

Sakuṇo mayhako nāmāti idaṃ satthā jetavane viharanto āgantukaseṭṭhiṃ ārabba kathesi. Sāvatthiyañhi āgantukaseṭṭhi nāma aḍḍho ahosi mahaddhano. So neva attanā bhoge bhuñji, na paresaṃ adāsi, nānaggarase paṇīte bhojane upanīte taṃ na bhuñjati, bilaṅgadutiyaṃ kaṇājakaṃ eva bhuñjati, dhūpitavāsitesu kāsikavatthesu upanītesu tāni hāretvā thūlathūlasātake nivāseti, ājānīyayutte maṇikanakavicitte rathe upanīte tampi harāpetvā kattararathakena gacchati, suvaṇṇacchatte dhāriyamāne taṃ apanetvā paṇṇacchattena dhāriyamānena. So yāvajīvaṃ dānādīsu puññesu ekampi akatvā kālaṃ katvā roruvaniraye nibbatti. Tassa aputtakaṃ sāpateyyaṃ rājabalaṃ sattahi rattidivasehi rājakulaṃ pavesesi. Tasmīṃ pavesite rājā bhuttapātarāso jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā nisinno “kiṃ, mahārāja, buddhupaṭṭhānaṃ na karosī”ti vutte “bhante, sāvatthiyaṃ āgantukaseṭṭhino nāma kālakatassa assāmikadhane amhākaṃ ghare āhariyamāneyeva satta rattidivasā gatā, so pana etaṃ dhanaṃ labhitvāpi neva attanā paribhuñji, na paresaṃ adāsi, rakkhasapariggahitapokkharāṇī viyassa dhanaṃ ahosi, so ekadivasampi paṇītabhojanādīnaṃ rasaṃ ananubhavitvāva maraṇamukhaṃ pavittṭho, evaṃ maccharī apuññasatto kiṃ katvā ettakaṃ dhanaṃ labhi, kena cassa bhogesu cittaṃ na ramī”ti satthāraṃ pucchi. Satthā “mahārāja, dhanalābho ca, dhanaṃ laddhā aparibhuñjanakāraṇaṇca teneva kata”nti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bārāṇasisetṭhi assaddho ahosi maccharī, na kassaci kiñci deti, na kañci saṅgaṇhāti. So ekadivasam rājupaṭṭhānaṃ gacchanto tagarasikhiṃ nāma paccekabuddhaṃ piṇḍāya carantaṃ disvā vanditvā “laddhā, bhante, bhikkhā”ti pucchitvā “nanu carāma mahāsetṭhī”ti vutte purisaṃ āṇāpesi “gaccha, imaṃ amhākaṃ gharaṃ ānetvā mama pallaṅke nisīdāpetvā amhākaṃ paṭiyattabhattassa pattaṃ pūretvā dāpehī”ti. So paccekabuddhaṃ gharaṃ netvā nisīdāpetvā seṭṭhibhāriyāya ācikkhi. Sā nānaggarasabhattassa pattaṃ pūretvā tassa adāsi. So bhattaṃ gahetvā seṭṭhinivesanā nikkhamitvā antaravīthiyaṃ paṭipajji. Seṭṭhi rājakulato paccāgacchanto taṃ disvā vanditvā “laddhaṃ, bhante, bhatta”nti pucchi. “Laddhaṃ mahāsetṭhī”ti. So pattaṃ oloketvā cittaṃ pasādetuṃ nāsakkhi, “imaṃ me bhattaṃ dāsā vā kammakarā vā bhuñjitvā dukkarampi kammaṃ kareyyuṃ, aho vata me jānī”ti aparacetanaṃ paripuṇṇaṃ kātuṃ nāsakkhi. Dānañhi nāma tisso cetanā paripuṇṇaṃ kātuṃ sakkontasseva mahapphalaṃ hoti.

“Pubbeva dānā sumanā bhavāma, dadampi ve attamanā bhavāma;
Datvāpi ve nānutappāma pacchā, tasmā hi amhaṃ daharā namiyyare.

“Pubbeva dānā sumano, dadaṃ cittaṃ pasādaye;
Datvā attamano hoti, esā yaññassa sampadā”.

Iti, mahārāja, āgantukaseṭṭhi tagarasikhipaccekabuddhassa dinnapaccayena bahum dhanam labhi, datvā aparacetanam paṇitam katum asamatthatāya bhoge bhuñjitum nāsakkhīti. “Puttam pana kasmā na labhi, bhante”ti? Satthā “puttassa alabhanakāraṇampi teneva katam, mahārājā”ti vatvā tena yācito atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto asītikoṭivibhave seṭṭhikule nibbattitvā vayappatto mātāpitūnam accayena kaniṭṭham saṅgaṇhitvā kuṭumbaṃ vicārento gharadvāre dānasālam kāretvā mahādānam pavattento agāram ajjhāvasi. Athassa eko putto jāyi. So tassa padasā gamanakāle kāmesu ādīnavam nekkhamme cānisamsam disvā saddhim puttadārena sabbam gharavibhavam kaniṭṭhassa niyyātetvā “appamatto dānam pavattehi”ti ovādam datvā isipabbajjam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā himavantapadese vihāsi. Kaniṭṭhopissa ekam puttam paṭilabhi. So tam vaḍḍhantam disvā cintesi “mama bhātu putte jīvante kuṭumbaṃ bhinditvā dvidhā bhavissati, bhātu puttam māressāmī”ti. Atha nam ekadivasam nadiyam opilāpetvā māresi. Tamenam nhatvā āgataṃ bhātu jāyā “kuhim mama putto”ti pucchi. “Nadiyam udakam kīḷi, atha nam udaye vicinanto nāddasa”nti. Sā roditvā kanditvā tuṇhī ahosi.

Bodhisatto tam pavattim ṇatvā “idaṃ kiccaṃ pākāṭam karissāmī”ti ākāsenāgantvā bārāṇasiyam otaritvā sunivattho supāruto tassa gharadvāre ṭhatvā dānasālam adisvā “dānasālāpi iminā asappurisena nāsītā”ti cintesi. Kaniṭṭho tassa āgatabhāvam ṇatvā āgantvā mahāsattam vanditvā pāsādam āropetvā subhojanam bhojesi. So bhattakiccāvasāne sukhakathāya nisinnā “dārako na paññāyati, kham nu kho”ti pucchi. “Mato, bhante”ti. “Kena kāraṇenā”ti? “Udakakīḷanaṭṭhāne asukakāraṇenāti na jānāmī”ti. “Kiṃ tvam asappurisa na jānissasi, tayā katakiccaṃ mayham pākāṭam, nanu tvam iminā nāma kāraṇena tam māresi, kiṃ nu tvam rājādīnam vasena nassamānam dhanam rakkhitum sakuṇeyyāsi, mayhakasakuṇassa ca tuyhañca kiṃ nānākaraṇa”nti? Athassa mahāsatto buddhalīlāya dhammam desento imā gāthā abhāsi -

102. “Sakuṇo mayhako nāma, girisānudarīcaro;
Pakkaṃ pipphalimāruya, ‘mayham mayha’nti kandati.
103. “Tassevam vilapantassa, dijasāṅghā samāgatā;
Bhutvāna pipphaliṃ yanti, vilapatveva so dijo.
104. “Evameva idhekacco, saṅgharitvā bahum dhanam;
Nevattano na ṇātīnam, yathodhim paṭipajjati.
105. “Na so acchādanam bhattam, na mālam na vilepanam;
Anubhoti sakim kiñci, na saṅgaṇhāti ṇātake.
106. “Tassevam vilapantassa, mayham mayhanti rakkhato;
Rājāno atha vā corā, dāyādā yeva appiyā;
Dhanamādāya gacchanti, vilapatveva so naro.
107. “Dhīro bhoge adhigamma, saṅgaṇhāti ca ṇātake;
Tena so kittim pappoti, pecca sagge pamodatī”ti.

102-107. Tattha mayhakoti “mayhaṃ mayha”nti viravanavasena evaṃladdhanāmo. Girisānudarīsu caratīti girisānudarīcaro. Pakkaṃ pipphalinti himavantapadese ekaṃ phalabharitaṃ pipphalirukkhaṃ. Kandatīti dijagaṇe taṃ rukkhaṃ parivāretvā pakkāni khādante vāretuṃ “mayhaṃ mayha”nti paridevanto vicarati. Tassevaṃ vilapantassāti tassa vilapantasseva. Bhutvāna vipphaliṃ yantīti taṃ pipphalirukkhaṃ paribhuñjitvā aññaṃ phalasampannaṃ rukkhaṃ gacchanti. Vilapattevāti so pana diyo vilapatiyeva. Yathodhanti yathākoṭṭhāsaṃ, mātāpitābhātubhaginīputtadhītādīnaṃ upabhogaparibhogavasena yo yo koṭṭhāso dātabbo, taṃ taṃ na detīti attho.

Sakinti ekavārampi nānubhoti. “Saka”ntipi pāṭho, attano santakampīti attho. Na saṅgaṇhātīti bhattachādanabījānaṅgalādīdānavasena na saṅgaṇhātīti. Vilapatteva so naroti etesu rājādīsū dhaṇaṃ gahetvā gacchantesu kevalaṃ so puriso vilapatiyeva. Dhīroti paṇḍito. Saṅgaṇhātīti attano santikaṃ āgate dubbalaññātake bhattachādanabījānaṅgalādīdānena saṅgaṇhātīti. Tenāti so puriso tena ñātisaṅgahena catuparisamajjhe kittiṇca attano vaṇṇabhaṇanañca pāpuṇāti, pecca sagge devanagare pamodati.

Evaṃ mahāsatto tassa dhammaṃ desetvā dānaṃ pākatikaṃ kāretvā himavantameva gantvā aparihīnājjhāno brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “iti kho, mahārāja, āgantukaseṭṭhi bhātu puttassa māritattā ettakaṃ kālaṃ neva puttaṃ, na dhītaraṃ alabhī”ti vatvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā kaniṭṭho āgantukaseṭṭhi ahosi, jeṭṭhako pana ahameva ahosi”nti.

Mayhakajātakavaṇṇanā pañcamā.

391. Vijjādhara-jātakavaṇṇanā

Dubbaṇṇarūpanti idaṃ satthā jetavane viharanto lokatthacariyaṃ ārabba kathesi. Vatthu mahākaṇha-jātaka āvi bhavissati. Tadā pana satthā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi tathāgato lokatthacariyaṃ cariyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sakko ahosi. Tadā eko vijjādharo vijjaṃ parivattetvā aḍḍharattasamaye āgantvā bārāṇasirañño aggamaheṣiṃ saddhiṃ aticarati, tassā paricārikāyo sañjāṇiṃsu. Sā sayameva rājānaṃ upasaṅkamitvā “deva, eko puriso aḍḍharattasamaye sirigabbhaṃ pavisitvā maṃ dūsetī”ti āha. “Sakkhissasi pana kiñci saññāṇaṃ kātu”nti? “Sakkomi, devā”ti sā jātihiṅgulikapātiṃ āharāpetvā tassa purisassa rattiṃ āgantvā abhiraṃsitvā gacchantassa piṭṭhiyaṃ pañcaṅgulikaṃ datvā pātova rañño ārocesi. Rājā manusse āṇāpesi “gacchatha, sabbadisāsu oloketvā piṭṭhiyaṃ katajātihiṅgulapañcaṅgulikapurisam gaṇhathā”ti. Vijjādharopi rattiṃ anācāraṃ katvā divā susāne sūriyaṃ namassanto ekapādena tiṭṭhati. Rājapurisā taṃ disvā parivārayiṃsu. So “pākaṭaṃ me kammaṃ jāta”nti vijjaṃ parivattetvā ākāseṇa uppatitvā gato.

Rājā taṃ disvā āgatapurise “addasathā”ti pucchi. “Āma, addasāmā”ti. “Ko nāmeso”ti? “Pabbajito, devā”ti. “So hi rattiṃ anācāraṃ katvā divā pabbajitavesena vasati”. Rājā “ime divā samaṇavesena caritvā rattiṃ anācāraṃ karontī”ti pabbajitānaṃ kujjhitvā micchāgahaṇaṃ gahetvā “mayhaṃ vijitā ime sabbe pabbajitā palāyantu, diṭṭhadiṭṭhatṭhāne rājānaṃ karissantū”ti bheriṃ carāpesi. Tiyojanasatikā

kāsiraṭṭhā palāyitvā sabbe pabbajitā aññarājadhāniyo agamiṃsu. Sakalakāsiraṭṭhe manussānaṃ ovādadāyako ekopi dhammikasamaṇabrāhmaṇo nāhosi. Anovādakā manussā pharusā ahesuṃ, dānasīlavimukhā matamatā yebhuyyena apāye nibbattiṃsu, sagge nibbattanakā nāma nāhesuṃ.

Sakko nave devaputte apassanto “kiṃ nu kho kāraṇa”nti āvajjetvā vijjādharaṃ nissāya bārāṇasirañña kuddhena micchāgahaṇaṃ gahetvā pabbajitānaṃ raṭṭhā pabbājitaḥhāvaṃ ṇatvā “ṭhapetvā maṃ añño imassa rañño micchāgahaṇaṃ bhindituṃ samattho nāma natthi, rañño ca raṭṭhavāsīnañca avassayo bhavissāmī”ti cintetvā nandamūlapabbhāre paccekabuddhānaṃ santikaṃ gantvā vanditvā “bhante, mayhaṃ ekaṃ mahallakaṃ paccekabuddhaṃ detha, kāsiraṭṭhaṃ pasādessāmī”ti āha. So saṅghattherameva labhi, athassa pattacīvaraṃ gahetvā taṃ purato katvā sayaṃ pacchato hutvā sirasmiṃ añjaliṃ ṭhapetvā paccekabuddhaṃ namassanto uttamarūpadharo māṇavako hutvā sakalanagarassa matthakena tikkhattuṃ vicaritvā rājadvāraṃ āgantvā ākāse aṭṭhāsi. Amaccā rañño ārocesuṃ “deva, abhirūpo māṇavako ekaṃ samaṇaṃ ānetvā rājadvāre ākāse ṭhito”ti. Rājā āsanā utṭhāya sīhapañjare ṭhatvā “māṇavaka, kasmā tvaṃ abhirūpo samāno etassa virūpassa samaṇassa pattacīvaraṃ gahetvā namassamāno ṭhito”ti tena saddhiṃ sallapanto paṭhamāṃ gāthamāha -

108. “Dubbañṇarūpaṃ tuvamariyavaṇṇī, purakkhatvā pañjaliko namassasi;
Seyyo nu teso udavā sarikkho, nāmaṃ parassattano cāpi brūhī”ti.

Tattha ariyavaṇṇīti sundararūpo. Seyyo nu tesoti eso virūpo pabbajito kiṃ nu tayā uttaritaro, udāhu sarikkho. Nāmaṃ parassattano cāpīti etassa parassa ca attano ca nāmaṃ brūhīti pucchati.

Atha naṃ sakko “mahārāja, samaṇā nāma garuṭṭhāniyā, tena me nāmaṃ lapituṃ na labbhati, mayhaṃ pana te nāmaṃ kathessāmī”ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha -

109. “Na nāmagottaṃ gaṇhanti rāja, sammaggaṭānujjugatāna devā;
Ahañca te nāmadheyyaṃ vadāmi, sakkohamasmī tidasānamindo”ti.

Tattha sammaggaṭānujjugatāna devāti mahārāja, sabbasaṅkhāre yathā sabhāvasarasavasena sammasitvā aggaphalaṃ arahattaṃ pattattā sammaggaṭānaṃ, ujunā ca aṭṭhaṅgikena maggena nibbānaṃ gatattā ujjugatānaṃ mahākhīṇāsavānaṃ upapattidevehi uttaritarānaṃ visuddhidevānaṃ upapattidevā nāmagottaṃ na gaṇhanti. Ahañca te nāmadheyyanti apica ahaṃ attano nāmadheyyaṃ tuyhaṃ kathemi.

Taṃ sutvā rājā tatiyagāthāya bhikkhunamassane ānisaṃsaṃ pucchi -

110. “Yo disvā bhikkhuṃ caraṇūpapannaṃ, purakkhatvā pañjaliko namassati;
Pucchāmi taṃ devarājetamatthaṃ, ito cuto kiṃ labhate sukhaṃ so”ti.

Sakko catutthagāthāya kathesi -

111. “Yo disvā bhikkhuṃ caraṇūpapannaṃ, purakkhatvā pañjaliko namassati;
Diṭṭheva dhamme labhate pasamsaṃ, saggañca so yāti sarīrabhedā”ti.

Tattha bhikkhūti bhinnakilesaṃ parisuddhapuggalaṃ. Caraṇūpapannanti sīlacaraṇena upetaṃ. Diṭṭheva dhammeti na kevalaṃ ito cutoyeva, imasmiṃ pana attabhāve so pasaṃsaṃ labhati, pasaṃsāsukhaṃ vindatīti.

Rājā sakkassa kathaṃ sutvā attano micchāgahaṇaṃ bhinditvā tuṭṭhamānaso pañcamaṃ gāthamāha -

112. “Lakkhī vata me udapādi ajja, yaṃ vāsavaṃ bhūtapatiddasāma;
Bhikkhuñca disvāna tuvañca sakka, kāhāmi puññāni anappakānī”ti.

Tattha lakkhīti sirī, paññātipi vadanti. Idaṃ vuttaṃ hoti - ajja mama tava vacanaṃ suṇantasseva kusālākusalavipākajānanapaññā udapādīti. Yanti nipātamattaṃ. Bhūtapatiddasāmāti bhūtapatiṃ addasāma.

Taṃ sutvā sakko paṇḍitassa thutiṃ karonto chaṭṭhaṃ gāthamāha -

113. “Addhā have sevittabbā sapaññā, bahussutā ye bahuṭhānacintino;
Bhikkhuñca disvāna mamañca rāja, karohi puññāni anappakānī”ti.

Tattha bahuṭhānacintinoti bahūni kāraṇāni cintanasamatthā.

Taṃ sutvā rājā osānagāthamāha -

114. “Akkodhano nīccapasannacitto, sabbātithīyācayogo bhavitvā;
Nihacca mānaṃ abhivādayissaṃ, sutvāna devinda subhāsītānī”ti.

Tattha sabbātithīyācayogo bhavitvāti sabbesaṃ atithīnaṃ āgatānaṃ āgantukānaṃ yaṃ yaṃ te yācanti, tassa tassa yutto anucchaviko bhavitvā, sabbhaṃ tehi yācitayācitaṃ dadamānoti attho. Sutvāna devinda subhāsītānīti tava subhāsītāni sutvā ahaṃ evarūpo bhavissāmīti vadati.

Evañca pana vatvā pāsādā oruyha paccekabuddhaṃ vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Paccekabuddho ākāse pallaṅkena nisīditvā “mahārāja, vijjādharo na samaṇo, tvaṃ ito paṭṭhāya ‘atuccho loko, atthi dhammikasamaṇabrāhmaṇā’ti ṇatvā dānaṃ dehi, sīlaṃ rakkha, uposathakammaṃ karohī”ti rājānaṃ ovadī. Sakkopi sakkānubhāvena ākāse ṭhatvā “ito paṭṭhāya appamattā hothā”ti nāgarānaṃ ovādaṃ datvā “palātā samaṇabrāhmaṇā āgacchantū”ti bheriṃ carāpesi. Atha te ubhopi sakaṭṭhānameva agamaṃsu. Rājā tassa ovāde ṭhatvā dānādīni puññāni akāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā paccekabuddho parinibbuto, rājā ānando ahosi, sakko pana ahameva ahosi”nti.

Vijjādhara jātakavaṇṇanā chaṭṭhā.

392. Siṅhapupphajātakavaṇṇanā

Yametanti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. So kira jetavanā nikkhamitvā kosalaratṭhe aññataraṃ araññaṃ nissāya viharanto ekadivasāṃ padumasaraṃ otarivā supupphitapadumaṃ disvā adhovāte ṭhatvā upasiṅghi. Atha naṃ tasmīṃ vane adhivatthā devatā “mārisa, tvaṃ gandhatheno nāma, idaṃ te ekaṃ theyyaṅga”nti saṃvejesi. So tāya saṃvejito puna jetavanaṃ āgantvā satthāraṃ vanditvā nisinno “kahaṃ bhikkhu nivutthosī”ti puṭṭho

“asukavanasaṇḍe nāma, tattha ca maṃ devatā evaṃ nāma saṃvejesī”ti āha. Atha naṃ satthā “na kho bhikkhu pupphaṃ upasiṅghanto tvameva devatāya saṃvejito, porāṇakapaṇḍitāpi saṃvejitapubbā”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ kāsikagāme brāhmaṇakule nibbattivā vayappatto takkasilāyaṃ uggahitasippo aparabhāge isipabbajjaṃ pabbajitvā ekaṃ padumasaraṃ nissāya upavasanto ekadivasaṃ saraṃ otarivā supupphitapadumaṃ upasiṅghamaṇo aṭṭhāsī. Atha naṃ ekā devadhītā rukkhakkhandhavivare ṭhatvā saṃvejayaṃānā paṭhamaṃ gāthamāha -

115. “Yametaṃ vāriyaṃ pupphaṃ, adinnaṃ upasiṅghasi;
Ekaṅgamaṃ theyyānaṃ, gandhathenosi mārisā”ti.

Tattha ekaṅgametanti ekakoṭṭhāso esa.

Tato bodhisatto dutiyaṃ gāthamāha -

116. “Na harāmi na bhañjāmi, ārā siṅghāmi vāriyaṃ;
Atha kena nu vaṇṇena, gandhathenoti vuccatī”ti.

Tattha ārā siṅghāmīti dūre ṭhito ghāyāmi. Vaṇṇenāti kāraṇena.

Tasmiṃ khaṇe eko puriso tasmiṃ sare bhisāni ceva khaṇati, puṇḍarīkāni ca bhañjati. Bodhisatto taṃ disvā “maṃ ārā ṭhatvā upasiṅghantaṃ ‘coro’ti vadasi, etaṃ purisaṃ kasmā na bhaṇasī”ti tāya saddhiṃ sallapanto tatiyaṃ gāthamāha -

117. “Yoyaṃ bhisāni khaṇati, puṇḍarīkāni bhañjati;
Evaṃ ākiṇṇakammanto, kasmā eso na vuccatī”ti.

Tattha ākiṇṇakammantoti kakkhaḷakammanto dāruṇakammanto.

Athassa avacanakāraṇaṃ ācikkhantī devatā catutthapañcamagāthā abhāsī -

118. “Ākiṇṇaluddo puriso, dhāticelaṃva makkhito;
Tasmiṃ me vacanaṃ natthi, tañcārahāmi vattave.

119. “Anaṅgaṇassa posassa, niccaṃ sucigavesino;
Vālaggamattaṃ pāpassa, abbhāmattaṃva khāyatī”ti.

118-119. Tattha dhāticelaṃvāti kheḷasiṅghāṇikamuttagūthamakkhitaṃ dhātīdāsiyā nivatthacelaṃ viya ayaṃ pāpamakkhitoyeva, tena kāraṇena tasmiṃ mama vacanaṃ natthi. Tañcārahāmīti samaṇā pana ovādakkhamā honti piyasīlā, tasmā taṃ appamattakampi ayuttaṃ karontaṃ vattuṃ arahāmi samaṇāti. Anaṅgaṇassāti niddosassa tumhādisassa. Abbhāmattaṃva khāyatīti mahāmeghappamāṇaṃ hutvā upaṭṭhāti, idāni kasmā evarūpaṃ dosaṃ abbohārikaṃ karosīti.

Tāya pana saṃvejito bodhisatto saṃvegappatto chaṭṭhaṃ gāthamāha -

120. “Addhā maṃ yakkha jānāsī, atho maṃ anukampasi;
Punapi yakkha vajjāsī, yadā passasi edisa”nti.

Tattha yakkhāti devataṃ ālapati. Vajjāsīti vadeyyāsī. Yadā passasi edisanti yadā mama evarūpaṃ dosaṃ passasi, tadā evaṃ mama vadeyyāsīti vadati.

Athassa sã devadhītã sattamaṃ gāthamāha -

121. “Neva taṃ upajīvāmi, napi te bhatakāmhase;
Tvameva bhikkhu jāneyya, yena gaccheyya suggaṭi”nti.

Tattha bhatakāmhaseti tava bhatahatā kammakarāpi na homa. Kiṃkāraṇā taṃ sabbakālaṃ rakkhamānā vicarissāmāti dīpeti. Yena gaccheyyāti bhikkhu yena kammena tvaṃ sugaṭiṃ gaccheyyāsi, tvameva taṃ jāneyyāsīti.

Evaṃ sã tassa ovādaṃ datvā attano vimānameva pavitṭhā. Bodhisatto pi jhānaṃ nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi.

Tadā devadhītā uppalavaṇṇā ahoṣi, tāpaso pana ahameva ahoṣinti.

Sīṅghapupphajātakavaṇṇanā sattamā.

393. Vighāsādajātakavaṇṇanā

Susukhaṃ vata jīvantīti idaṃ satthā pubbārāme viharanto keḷisīlake bhikkhū ārabha kathesi. Tesu hi mahāmogallānattherena pāsādaṃ kampetvā saṃvejitesu dhammasabhāyaṃ bhikkhū tesam aguṇaṃ kathentā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepe keḷisīlakāyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sakko ahoṣi. Atha aññatarasmiṃ kāsikagāme satta bhātaro kāmesu dosaṃ disvā nikkhamitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā majjhārañṇe vasantā yoge yogaṃ akatvā kāyadaḥhībahulā hutvā nānappakāraṃ kīlaṃ kīlantā carīṃsu. Sakko devarājā “ime saṃvejessāmī”ti suko hutvā tesam vasanaṭṭhānaṃ āgantvā ekasmiṃ rukke nilīyitvā te saṃvejento paṭṭhamam gāthamāha -

122. “Susukhaṃ vata jīvanti, ye janā vighāsādino;
Diṭṭheva dhamme pāsamsā, samparāye ca suggaṭi”ti.

Tattha vighāsādinoti bhuttātirekaṃ bhuñjante sandhāyāha. Diṭṭheva dhammeti ye evarūpā, te diṭṭheva dhamme pāsamsā, samparāye ca tesam sugaṭi hoti, sagge uppajjantīti adhippāyena vadati.

Atha tesu eko tassa vacanaṃ sutvā avasese āmantetvā dutiyaṃ gāthamāha -

123. “Sukassa bhāsamānassa, na nisāmetha paṇḍitā;
Idaṃ suṇātha sodariyā, amhevāyaṃ pasaṃsatī”ti.

Tattha bhāsamānassāti mānusikāya vācāya bhaṇantassa. Na nisāmethāti na suṇātha. Idaṃ suṇāthāti idamassa vacanaṃ suṇātha. Sodariyāti samāne udare vutthabhāvena te ālapanto āha.

Atha ne paṭikkhipanto suko tatiyaṃ gāthamāha -

124. “Nāhaṃ tumhe pasaṃsāmi, kuṇapādā suṇātha me;
Ucchiṭṭhabhojino tumhe, na tumhe vighāsādino”ti.

Tattha kuṇapādāti kuṇapakhādakāti te ālapati.

Te tassa vacanaṃ sutvā sabbepi catutthaṃ gāthamāhaṃsu -

125. “Sattavassā pabbajitā, majjhāraññe sikhaṇḍino;
Vighāseneva yāpentā, mayañce bhoto gārayhā;
Ke nu bhoto pasamsiyā”ti.

Tattha sikhaṇḍinoti cūlāya samannāgatā. Vighāsenevāti ettakaṃ kālaṃ satta vassāni sīhabyagghavighāseneva yāpentā yadi bhoto gārayhā, atha ke nu te pasamsiyāti.

Te lajjāpento mahāsatto pañcamaṃ gāthamāha -

126. “Tumhe sīhānaṃ byagghānaṃ, vālānañcāvasiṭṭhakaṃ;
Ucchiṭṭheneva yāpentā, maññivho vighāsādino”ti.

Tattha vālānañcāvasiṭṭhakanti sesavālamigānañca avasiṭṭhakaṃ ucchiṭṭhabhojanaṃ.

Taṃ sutvā tāpasā “sace mayaṃ na vighāsādā, atha ke carahi te vighāsādā”ti? Atha tesam so tamatthaṃ ācikkhanto chaṭṭhaṃ gāthamāha -

127. “Ye brāhmaṇassa samaṇassa, aññassa vā vanibbino;
Datvāva sesaṃ bhuñjanti, te janā vighāsādino”ti.

Tattha vanibbinoti taṃ taṃ bhaṇḍaṃ yācanakassa. Evaṃ te lajjāpetvā mahāsatto sakatṭhānameva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi - “tadā satta bhātaro ime keṭṭisīlakā bhikkhū ahesuṃ, sakko pana ahameva ahosi”nti.

Vighāsādajātakavaṇṇanā aṭṭhamā.

394. Vaṭṭakajātakavaṇṇanā

Pañṭanti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tañhi satthā “saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu lolo”ti pucchitvā “āma, bhante”ti vutte “na kho bhikkhu idāneva lolo, pubbepi tvaṃ loloyeva, lolatāya pana bārāṇasiyaṃ hatthigavāssapurisakuṇapehi atitto ‘ito uttaritaraṃ labhissāmī’ti araññaṃ pavitṭhosī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto vaṭṭakayoniyaṃ nibbattitvā araññe lūkhatiṇabījāhāro vasi. Tadā bārāṇasiyaṃ eko lolakāko hatthikuṇapādīhi atitto “ito uttaritaraṃ labhissāmī”ti araññaṃ pavisitvā phalāphalaṃ khādanto bodhisattaṃ disvā “ayaṃ vaṭṭako ativiya thūlasarīro, madhuraṃ gocaraṃ khādanti maññe, etassa gocaraṃ pucchitvā taṃ khāditvā ahampi thūlo bhavissāmī”ti cintetvā bodhisattassa uparibhāge sākāya nilīyitvā bodhisattaṃ pucchi “bho vaṭṭaka, kiṃ nāma pañṭitāhāraṃ bhuñjasi, thūlasarīro ahosi”ti? Bodhisatto tena pucchito tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto paṭhamam gāthamāha -

128. “Pañṭitaṃ bhuñjase bhattaṃ, sappitelañca mātula;
Atha kena nu vaṇṇena, kiso tvamasi vāyasā”ti.

Tattha bhattanti manussānaṃ bhojananiyāmena paṭiyāditabhattaṃ. Mātulāti taṃ piyasamudācārena ālapati. Kisoti appamaṃsalohito.

Tassa vacanaṃ sutvā kāko tisso gāthā abhāsi -

129. “Amittamajjhe vasato, tesu āmisamesato;
Niccaṃ ubbiggahadayassa, kuto kākassa daḥhiyaṃ.
130. “Niccaṃ ubbegino kākā, dhaṅkā pāpena kammunā;
Laddho piṇḍo na pīṇeti, kiso tenasmi vaṭṭaka.
131. “Lūkhāni tiṇabījāni, appasnehāni bhuñjasi;
Atha kena nu vaṇṇena, thūlo tvamasī vaṭṭakā”ti.

129-131. Tattha daḥhiyanti evarūpassa mayhaṃ kākassa kuto daḥhībhāvo, kuto thūlanti attho. Ubbeginoti ubbegavanto. Dhaṅkāti kākānameva nāmaṃ. Pāpena kammunā laddhoti kākena manussasantakavilumpanasāṅkhātena pāpena kammuna laddho piṇḍo. Na pīṇetīti na tappeti. Tenasmīti tena kāraṇenāhaṃ kiso asmi. Appasnehānīti mandojāni. Idaṃ kāko bodhisattaṃ “paṇītabhojanaṃ khādatī”ti saññī hutvāpi vaṭṭakānaṃ gahitagocaraṃ pucchanto āha.

Taṃ sutvā bodhisatto attano thūlabhāvākāraṇaṃ kathento imā gāthā abhāsi -

132. “Appicchā appacintāya, adūragamanena ca;
Laddhāladdhena yāpento, thūlo tenasmi vāyasa.
133. “Appicchassa hi posassa, appacintasukhassa ca;
Susaṅgahitamānassa, vuttī susamudānaya”ti.

132-133. Tattha appicchāti āhāresu appicchatāya nittaṇhatāya, kevalaṃ sarīrayāpanavaseneva āhārāharaṇatāyāti attho. Appacintāyāti “ajja kahaṃ āhāraṃ labhissāmi, sve kaha”nti evaṃ āhāracintāya abhāvena. Adūragamanena cāti “asukasmīṃ nāma tṭhāne madhuraṃ labhissāmi”ti cintetvā avidūragamanena ca. Laddhāladdhenāti lūkhaṃ vā hotu paṇītaṃ vā, yaṃ laddhaṃ, teneva. Thūlo tenasmīti tena catubbidhena kāraṇena thūlo asmi. Vāyasāti kākaṃ ālapati. Appacintasukhassāti āhāracintārahitānaṃ appacintānamariyānaṃ sukhaṃ assatthīti appacintasukho, tassa tādisena sukhena samannāgatassa. Susaṅgahitamānassāti “ettakaṃ bhuñjitvā jīrāpetuṃ sakkhissāmi”ti evaṃ suṭṭhu saṅgahitāhāramānassa. Vuttī susamudānayaṃ evarūpassa puggalassa jīvitavutti sukhena sakkā samudānetuṃ susamudānayaṃ sunibbattiyā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne lolabhikkhu sotāpattiṇṇaṃ patiṭṭhahi.

Tadā kāko lolabhikkhu ahosi, vaṭṭako pana ahameva ahosinti.

Vaṭṭakajātakavaṇṇanā navamā.

395. Pārāvatajātakavaṇṇanā

Cirassaṃ vata passāmīti idaṃ satthā jetavane viharanto lolabhikkhuṃyeva ārabha kathesi. Paccuppannavatthu heṭṭhā vuttanayameva.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto pārāvato hutvā bārāṇasiseṭṭhino mahānase nīlapacchiyaṃ vasati. Kākopi tena saddhiṃ vissāsaṃ katvā tattheva vasatīti sabbhaṃ vitthāretabbaṃ. Bhattakārako kākapattāni luñcitvā

piṭṭhena taṃ makkhetvā ekaṃ kapālakhaṇḍaṃ vijjhitvā kaṇṭhe piḷandhitvā
pacchiyaṃ pakkhipi. Bodhisatto araṇṇato āgantvā taṃ disvā parihāsaṃ karonto
paṭhamañ gāthamāha -

134. “Cirassaṃ vata passāmi, sahāyaṃ maṇidhāriṇaṃ;
Sukatā massukuttiyā, sobhate vata me sakhā”ti.

Tattha massukuttiyāti imāya massukiriyāya.

Taṃ sutvā kāko dutiyaṃ gāthamāha -

135. “Parūḷhakacchanakhalomo, ahaṃ kammesu byāvaṭo;
Cirassaṃ nhāpitaṃ laddhā, lomaṃ taṃ ajja hārayi”nti.

Tattha ahaṃ kammesu byāvaṭoti ahaṃ samma pārāvata, rājakammesu byāvaṭo
okāsaṃ alabhanto parūḷhakacchanakhalomo ahosinti vadati. Ajja hārayinti ajja
hāresiṃ.

Tato bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha -

136. “Yaṃ nu lomaṃ ahāresi, dullabhaṃ laddha kappakaṃ;
Atha kiñcarahi te samma, kaṇṭhe kiṇikiṇāyatī”ti.

Tassattho - yaṃ tāva dullabhaṃ kappakaṃ labhitvā lomaṃ harāpesi, taṃ harāpaya,
atha kiñcarahi te vayassa idaṃ kaṇṭhe kiṇikiṇāyatīti.

Tato kāko dve gāthā abhāsi -

137. “Manussasukhumālānaṃ, maṇi kaṇṭhesu lambati;
Tesāhaṃ anusikkhāmi, mā tvaṃ maññi davā kataṃ.

138. “Sacepimaṃ pihayasi, massukuttiṃ sukāritaṃ;
Kārayissāmi te samma, maṇiñcāpi dadāmi te”ti.

137-138. Tattha maṇīti evarūpānaṃ manussānaṃ ekaṃ maṇiratanāṃ kaṇṭhesu
lambati. Tesāhanti tesāṃ ahaṃ. Mā tvaṃ maññīti tvaṃ pana “etaṃ mayā davā
kata”nti mā maññi. Sacepimaṃ pihayasīti sace imaṃ mama kataṃ massukuttiṃ
tvaṃ icchasi.

Taṃ sutvā bodhisatto chaṭṭhaṃ gāthamāha -

139. “Tvaññeva maṇinā channo, sukatāya ca massuyā;
Āmanta kho taṃ gacchāmi, piyaṃ me tavadassana”nti.

Tattha maṇināti maṇino, ayameva vā pāṭho. Idaṃ vuttaṃ hoti - samma vāyasa,
tvaññeva imassa maṇino anucchaviko imissā ca sukatāya massuyā, mama pana tava
adassanameva piyaṃ, tasmā taṃ āmantayitvā gacchāmīti.

Evañca pana vatvā bodhisatto uppatitvā aññattha gato. Kāko tattheva jīvitakkhayaṃ
patto.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne lolabhikkhu anāgāmiphale patitṭhahi. Tadā kāko lolabhikkhu ahosi,
pārāvato pana ahameva ahosinti.

Pārāvatajātakavaṇṇanā dasamā.

Kharaputtavaggo dutiyo niṭṭhito.

Jātakuddānaṃ -

Avāriyaṃ setaketu, darīmukhañca neru ca;
Āsaṅkamigālopañca, kāḷakaṇṇī ca kukkuṭaṃ.

Dhammadhajañca nandiyaṃ, kharaputtaṃ sūci ceva;
Tuṇḍilaṃ soṇṇakakkaṭaṃ, mayhakaṃ vijjādharañceva.

Siṅghapupphaṃ vighāsādaṃ, vaṭṭakañca pārāvataṃ;
Saṅgāyiṃsu mahātherā, chakke vīsati jātake.

Chakkanipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1. 6. Το κεφάλαιο των έξι έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org